

TEK PARTİ VE KONYA: ADNAN MENDERES VE ŞEVKET ÖDÜL'ÜN RAPORLARI ÇERÇEVESİNDE ONE-PARTY AND KONYA: WITHIN THE SCOPE OF REPORTS BY ADNAN MENDERES AND ŞEVKET ÖDÜL

Necmi UYANIK*

Öz

Türkiye, iki savaş arası dönemde, Kurtuluş Savaşı'nın etkileri, eğitim reformlarıyla birlikte inkılabın farklı alanlarda yerleşmesi ile uğraşmaktadır. Özellikle, 1929 Dünya Ekonomi Buhranı, Türkiye'de devletçi ekonomi uygulamasını ön plana çıkarmıştır. 1935'ler Türkiye'sinde CHP, tek parti olarak, inkılapların yerleşmesi ile birlikte Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde il yönetimleri ve yerel teşkilatlar üzerinden siyasi kontroller yapmıştır. Konya ile ilgili tutulan raporlardan bir tanesi Aydın Milletvekili Adnan Menderes'e aittir. Konya'yı birçok yönden ele alan bu raporda Konya İl Yönetimi genel olarak başarısızdır. Menderes, bu başarısızlığın sebepleri üzerine de değerlendirmelerde bulunur. A. Menderes'in raporu yine 1935 tarihli O. Şevki Uludağ'ın Konya gezi raporuyla desteklenmiştir.

Adnan Menderes'in 1935 tarihli raporu, 1 Temmuz 1942 tarihli Şevket Ödül'ün Konya raporu ile mukayese edilmiştir. Yaklaşık 7 yıl sonraki tespitlerle, Adnan Menderes'in tespitlerinde bazı benzer ve farklı yönler ortaya konmaya çalışılmıştır. Konu siyasi olduğu kadar, sosyal tarih alanını da içermektedir. Siyasi parti kadar, Halkevleri ve diğer bazı kültür alanları da mevcut raporlar içerisinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Adnan Menderes, CHP, Siyasi Parti, Şevket Ödül.

Abstract

Turkey was struggling against the effects of the War of Independence and trying to build the revolutions in different areas together with educational reforms during the inter-war period. Particularly, the Great Depression made statist economy politics become prominent in Turkey. By the establishment of revolutions, CHP (Republican People's Party), as a one-party rule, exercised controls in different Anatolian provinces via city administrative boards and regional departments in Turkey in 1935s. One of the reports related with Konya was prepared by Adnan Menderes. Konya City Administrative Board, according to the report dealing with Konya in many ways, was generally unsuccessful. Menderes also made some evaluations on the reasons of the failure. Menderes' report was supported by O. Şevki Uludağ's Konya tour reports as well.

Adnan Menderes' 1935 report was compared with Şevket Ödül's Konya tour report of 1 July 1942. Similarities and differences between the determinations of the report prepared 7 years later and the determinations made by Menderes were tried to be revealed. The subject includes social history scope as much as politics. Halkevleri (People's Houses) and other cultural foundations were also discussed within the reports as well as the political party.

Keywords: Konya, Adnan Menderes, CHP (RPP-Republican People's Party), Political Party, Şevket Ödül.

GİRİŞ

Türkiye'de Tek Parti yönetiminin kurulmasından sonra, yönetici kadrolar kafalarındaki modernleşme anlayışını görece daha uygun buldukları bir konjonktür içerisinde gerçekleştirmeye koyulmuşlardır. Türkiye'deki temel değişiklik, İslami bir imparatorluktan millî bir Türk devletine, Orta Çağ teokrasısından anayasalı bir cumhuriyete birbirini izleyen reformlarla birlikte geçilmesi şeklinde olmuştur (Lewis, 2000, 474).

1930'lu yıllarda Türkiye'nin en büyük endişesi, Akdeniz'de hâkimiyet kurmak isteyen İtalya'nın olası bir saldırısı olmuştur. Nisan 1939'da İtalya'nın Arnavutluk'u işgali, bu endişeyi daha da şiddetlendirmiştir. Buna karşılık Türkiye, İngiltere ve Fransa ile yakınlaşma yolunu seçmiş ve bu devletler arasında karşılıklı bir yardım antlaşması imzalanmıştır. Türkiye, esasında bu antlaşmaya Sovyetler Birliğini de dâhil etmek istemiş ancak bunda başarılı olamamıştır. Bu antlaşmaya göre, olası bir savaş halinde Türkiye, İngiltere ve Fransa etkin bir şekilde iş birliği yapacaktı. İngiltere ve Fransa iş birliğine karşılık Türkiye'ye askeri ve mali destek sağlayacaktı (Armaoğlu, 1992, 353-358; Zürcher, 2009, 299-300).

Birinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu felaketleri bizzat görmüş olan dönemin Türk yöneticileri, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra bu antlaşmanın ek protokolünü gerekçe göstererek savaşa girmek istememiş, var gücüyle savaşın dışında kalmaya gayret göstermişlerdir (Zürcher, 2009, 300-302). Hatta Türkiye kendisini güvenceye alabilmek adına, başta sigorta olarak görülen Türk-İngiliz-Fransız

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. necmiuyanik@hotmail.com.

Dostluk Antlaşmasının zamanla bir tehdit oluşturması üzerine bir nevi yeniden sigortalama yoluna giderek, bu sefer 1941'de Almanya ile bir saldırmazlık antlaşması imzalama yoluna gitmiştir (Deringil, 2015, 275).

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı süresince izlemiş olduğu politika sayesinde dünya tarihinin gördüğü en geniş çaplı savaştan fiziki olarak yara almadan kurtulmayı başarmıştır. 1939-1945 yılları arasında üç büyük gücün İngiltere, Almanya ve Sovyetler Birliği'nin savaşa girmesi yönünde baskısına maruz kalan Türkiye, aktif bir tarafsızlık politikası izlemiştir. Bu politikada fazla "etik" ve "moral" bir kaygı yoktur. İnönü ve kadrosunun tek bildikleri, bu savaşı Türkiye'nin değil, Avrupa'nın kendi çelişkileriyle yarattığı hususuydu. Bu bir veri olarak kabul edildi ve savaşın dışında kalmak için azami çaba harcandı (Deringil, 2015, 271).

Halkevleri, 1932-1951 yılları arasında faaliyet göstermiştir. İlk grupta açılan 14 halkevinin içerisinde Konya halkevi de yer almaktadır. 19 Şubat 1932'de Alaaddin Tepesi'nde düzenlenen merasimle hizmete açılmıştır (Halkevleri, 1971, 24). Hizmet binası, bugünkü A. Keykubat salonuna çıkarken, sağda Orduevi'nin sol tarafında bulunan üç katlı bir bina olmuştur. Daha önce Rum okulu olan bu bina 1922 mübadelesinde hazineye devredilmiştir (Yavuz, 2004, 75).

Konya Halkevi, başta eğitim olmak üzere birçok alanda hizmet vermiştir. Eğitim alanındaki en büyük hizmetlerinden birisi de *Konya Dergisi* olmuştur (Yılmaz-Akhan, 2011, 68). Ayda bir yayınlanan derginin, 1936-1950 yılları arasında yaklaşık 140 sayısı çıkarılmıştır (Kara, 2006, 213). İlk sayıdan itibaren Konya'yı ilgilendiren medeniyet ve kültürlerden bahseden dergi (<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-52/konya-halkevi-tarih-kolu-calismalari-ve-konya-dergisi>, 09 Eylül 2018'de erişildi); tarih, dil, edebiyat, coğrafya, arkeoloji, jeoloji gibi geniş konu yelpazesıyla önemli bir kaynak olmuştur (Yılmaz, 2011, 68). Derginin yanı sıra kitap basımında ve konferanslarda da Konya Halkevi, öncü Halkevlerinden birisi olmuştur. Halkevleri çalışma talimatnamesinde de çeşitli konferanslar verilerek halk, devrimler konusunda aydınlatılmaya çalışılmıştır. Türk büyükleriyle ilgili konularda konferanslar düzenlenerek Mevlâna Celaleddin-i Rumi ve Mimar Sinan gibi önemli isimler için *Konya Dergisi*'nde özel sayılar hazırlanmıştır. Şehirdeki kahvehaneler ve sinemalar da her hafta pazar günleri Halkevi başkanının katılımıyla ziyaret edilmiştir. Halkı yakından ilgilendiren tarihi, siyasi, sosyal konularda konuşmalar yapılmıştır (<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-52/konya-halkevi-tarih-kolu-calismalari-ve-konya-dergisi>, 09 Eylül 2018'de erişildi).

Konya Halkevlerinin bir diğer kültürel faaliyeti de Konya ve civarındaki abideleri ve eski eserleri tanıtmaya gezileri düzenlenmesidir. Örneğin, tarihi eser bakımından zengin olan Beyşehir ilçesine gezi düzenlenmiştir. Tarih müze komitesi üyesi bir mimar ile Beyşehir merkezde ve merkeze bağlı Fasallar Köyü'nde tarihi araştırma ve incelemeler yapılarak pek çok tarihi eser çıkarılmıştır (<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-52/konya-halkevi-tarih-kolu-calismalari-ve-konya-dergisi>, 09 Eylül 2018'de erişildi). Bunun yanı sıra Kadınhanı, Ilgın, Akşehir, Ishaklı, Çay, Aksaray, Ereğli ve Sultaniye kasabalarındaki Türk sanat eserleri de yerinde incelenmiştir (Konya Halkevi, 1933, 4).

Spor alanında da futbol, atletizm ve güreş faaliyetleri gündün güne artmıştır. Dönemin Ordu müfettişi Fahrettin Paşa'nın da yardımıyla 1933'te Konya sporcularına geniş bir saha hazırlanmıştır. Her cuma günü kulüpler arasında yapılan maçlar seyirciler tarafından büyük ilgi görmüştür (Konya Halkevi, 1933, 5).

Halkevlerinin kuruluş yıl dönümü olan 19 Şubat 1939'da 158 halkevi açılmıştır. Şubeler Başvekil Refik Saydam tarafından Ankara Halkevi'nden yapılan bir konuşma radyo aracılığıyla Türkiye'ye duyurulmuştur. Bu şubelerin içerisinde; Beyşehir, Cihanbeyli, Çumra, Ermenek, Ilgın, Kadınhanı, Seydişehir, Karaman, Karapınar ilçeleriyle Doğanhisar, Tuzlukçu, Doğanbey, Manastır, Akuran, Taşkent, Arğıhan Çiğil, Sarayönü, Dere, Akkise, Kulu, Alibeyhöyüğü, Derbent, Orta Karaviran da bulunmaktaydı. Yeni şubelerle birlikte Konya'daki halkevi sayısı 27'ye ulaşmıştır (Zorlu, 2004, 87).

1932-51 yılları arasında hizmet veren Konya Halkevi, Konya'nın eğitim ve kültür hayatına önemli katkılarda bulunan isimler yetiştirmiştir. Doğan Can, Kaya Can, Yıldırım Kuzum, Fakir Osman, Muzaffer Arkan, Fevzi Alicı, Mehmet Önder, Ali Rıdvan Bülbül, Sefa Odabaşı, M. Muhlis Koner ve son Halkevi başkanı Av. Suat Abanazır (Erdem, 2004, 79) bunlardan birkaçıdır. Ayrıca açılmış olan dersaneler ve kurslar şubeleriyle çeşitli alanlarda açmış olduğu sanat ve meslek kursları halkın iş sahibi olmasına imkân tanımıştır. Konya Halkevlerinin açtığı kurslar genel olarak şunlardır:

- 1- Türkçe Kursları: Okuma Yazma Kursu, Edebiyat Kursu

- 2- Pozitif Bilimlere Yönelik Kurslar: Fizik Kursu, Kimya Kursu, Elektrik Kursu
- 3- Yabancı Dil Kursu: Almanca Kursu, İngilizce Kursu
- 4- Güzel Sanatlara Ait Kurslar: Keman Kursu, Piyano Kursu, Viyolonsel Kursu, Mandolin Kursu, Flüt Kursu, Milli Saz Kursu, Nefesli Sazlar Kursu, Cura* Kursu, Resim Kursu, Fotoğrafçılık Kursu, Riyaziye Kursu
- 5- Pratik Hayat Sahasına Giren Meslekler ve Küçük Sanat Kursları: Maliye Kursu, Otomobil ve Şoförcülük Kursu, Çiçek Kursu, Çamaşır Kursu, Dikiş Kursu, Nakış Kursu, Stenografi* Kursu, Marangozluk Kursu, Tesviyecilik Kursu, Demircilik Kursu, Gönüllü Hastabakıcılık Kursu, Muhasebe Kursu
- 6- Spor Kursu: Kayak, Boks, Güreş Kursları (Yılmaz, 2004, 77).

11 Ağustos 1951'de Resmî Gazete'de yayımlanan 5830 sayılı kanun gereğince CHP'nin malvarlığına el konularak, ülke genelindeki 478 Halkevi ve 4322 Halkodası kapatılmıştır (Gökhan, 2014, 431). Konya Halkevi de kapatılan evler arasındadır. Kapatıldığı bu tarihe kadar Konya Halkevine başkanlık etmiş kişiler şunlardır:

Nahit Cemal Bey 18.02.1932, Ferit Uğur 1933-1942, Av. Hulki Karagülle 1942-1945, Av. M. Şakir Altan 1945-1951, Sıtkı Bilgin 1951-1951, Av. Suat Abanazır 1951-1952 yılları arasında başkanlık yapmışlardır (Zorlu, 2004, 92).

Konya Bölge müfettişi olarak Adnan Menderes tarafından 1935'te yapılan teftiş¹, Osman Şevki Uludağ'ın Konya gezisi ve Şevket Ödül'ün tespitleri ve sonucu ortaya çıkan raporlar, CHP'nin Konya politikalarına bakış açısından ya da Konya'daki tablonun görünümü açısından büyük öneme sahiptir. Elbette ki, bu raporlara bağlı ortaya çıkan durum, iki savaş arası dönemin ve daha çok İkinci Dünya Savaşı'na giden ve içindeki süreçle birlikte ele alındığında daha anlamlı hâle gelecektir. Buna göre dünyada yaşanan 1929 Ekonomik Krizi ve devletçilik politikalarının birlikte ele alınması kaçınılmazdır.

I.ADNAN MENDERESİN RAPORU ÇERÇEVESİNDE KONYA'DA SİYASİ DURUM VE FAALİYETLER

CHP Genel Sekreterliği'nce Konya İl Başkanlığına gönderilen, 16 Şubat 1936 tarihli yazıda, 1935 yılından bahisle parti müfettişi Aydın Milletvekili Adnan Ertekin'in (Menderes)² (21.12.1935 tarihli) raporunun, Ankara'da incelendiğinden bahisle, raporda belirtilen artı ve eksi yönlerin dikkate alınarak, program ve tüzüklerle ilgili işlerin kısa zamanda yapılması talep edilmektedir. Bu rapora göre Genel Yönetim Kurulunca, "kovalamalar" yapılacaktır ibaresi denetim açısından dikkate çekici bir durumdur (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, 490-01-677-289-1).

A. Konya Merkezle İlgili Yapılan Tespitler

Aydın Milletvekili Adnan Menderes'in, Ertekin soyadını bırakıp Menderes soyadını almasıyla birlikte, bu soyadı ile, 1935 Konya'sıyla ilgili önemli hacimde bir rapor hazırladığı görülmektedir. Menderes tarafından hazırlanan rapor, CHP Genel Sekreterliğince "emek ve değerli bir çalışma mahsulü" olarak nitelendirilmiş ve teşekkür almıştır. Konya merkezle ilgili raporda şu tespitler yapılmıştır (BCA, 490-01-677-289-1)³:

"Bu ilde, parti işlerine umumi bir görüşle bakınca, parti teşkilatımızın halkın içine girerek onun bağrında istenildiği gibi kök atamamış olduğu görülür. Gözen kaçmayan bir cihette parti faaliyetinin zayıf ve düzensiz olduğudur."

Buna göre Adnan Menderes, önce kendisini bu görüş ve kanaate sevk eden tespitlerinin birkaçını verdikten sonra, bunun sebeplerini değerlendirmiştir. Buna göre (BCA, 490-01-677-289-1);

"Konya merkezinde altı kamun ocağımız var; bunlardan üçünün mahallelerde çalışma yerleri var, diğer üçünün yok. Onları gittim gördüm. Üçü de aylardan beri hiçbir partilinin oğrağı, hiçbir işin ve faaliyetin yeri olmamış. Merkezdeki diğer kamun ocaklarımıza gelince (Sarıyakup, Çiftemerdiven, Zincirli) bunların da evvelce çalışma yerleri

¹ Sadece Adnan Menderes'in yapmış olduğu teftiş raporu için bk. Faysal Mayak, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Konya'daki Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleri Hakkında Adnan Menderes'in Teftiş Raporu (1935)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2012, s. 165-192.

² Adnan Menderes, imzasıyla CHP Genel Sekreterliğine çekilen telgrafta 7.8.1935 tarihi telgrafta, "Konya'da vazifeme başladım soyadım Ertekin değil menderes oldu. Direktiflerinizin buraya bildirilmesini" ibareleri vardır. Dolayısıyla 7 Ağustos 1935 tarihi itibarıyla Menderes soyadını almış olduğunu görüyoruz. (EK-1). Menderes Eylül ayının 10'unda Antalya'da göreve başlamıştır. Konya teftişi bir ay sürmüştür. Bk., BCA, 490-01-677-289-1. Adnan Menderes, kendi el yazısıyla Antalya'dan CHP Genel Sekreterliğine Giresun Milletvekili Münir Akkaya'ya yazdığı mektup. Genel Sekreterliğe, 9 Eylül tarihli telgrafta "bugün Antalya'ya gidiyorum" demiştir.

³ Metin aynen dönemin dili ile verilmiştir. Yazım hatası gibi görülmemelidir.

varmış, parasızlıktan ve alakasızlıktan kapanmışlar evrakı getirip merkez ilçe kurağında bir köşeye atmışlar. Merkez ilçe kurağına da kimse uğramıyor. İlçeyönkurulu muntazam toplantılarını yapar, fakat önünde çalışacak alan, elinde vasıta yok. İlçeyönkurulu başkanı eczacı ve diğer arkadaşları bu halden şikayet ettiler. Ve sebep olarak ilin parti durumunu umumi şartlarını ileri sürdüler. Üte yardım parası toplama işinde de teşkilatı ömek mümkün değildir. Her yapılmayan, yapılamayan iş için parasızlığı sebep gösterenler, sayısı binleri bulan üyelerimizden yardım para toplanarak birçok işler görmenin mümkün olabileceğini hatırlarına getirmiyorlar. Yardım parası işine önem vermek lüzumunun diğer bir sebebi de partili arkadaşlara, partiye bağlılıklarını duyurmasıdır. Halbuki Konya merkezinde binlerce üyemizden toplanan yardım parası 933 yılında 36 (başka bir yerde 34 verilir) lira 934 yılında yüz küsur liradır.

Halkevi durumu ve çalışması da ümit ve kıvanç verecek derecede olmak şöyle dursun, teşkilatımızın halkla lüzumu kadar kaynaşmadığının belgelerinden bir olarak gösterilebilir. Konya'da bir ay kaldım. Bu müddet içinde Halkevinin varlığına ve çalışmasına delâlet edecek bir hareket görmedim. Hatta Halkevine üç aydır başkanı veya başkanlığını vekaleten yapacak bir başı da yoktu.

Kongrelerde görülen alakasızlık da parti ödevleri karşısında kâfi heyecanla ilgilendirilmediğinin, bu yönden çalışılmadığının belgesi olarak kaydolunabilir. Hiçbir tarafta alakalı ve tertipli bir kongre olmuş değildir. Kongreleri angarya kabilinden bir formalite olarak yapıyorlar; partililerin pek azı kongrelere gelmektedir."

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere, parti teşkilatı çalışmamakta ve halkla iyice kaynaşamamıştır. Menderes, bu müşahede ve tespitlerden sonra, bunun sebepleri üzerinde durmuştur (BCA, 490-01-677-289-1):

"Bence en esaslı sebep, ilçeyönkurulunun beş üyesi ve bunları arkadaşları olan mahdud sayıda kimselerin parti ve memleket işlerine hakim olmaları ile aynı kimselerin kazanç ve ticaret alanında da bir birlerine yardım ederek iş yapma yoluna dökmüş olmalarıdır."

Yukarıdaki tespitleri yapan Adnan Menderes, "bu niçin ve nasıl olmuştur?" sorusuna, Konya'yı biraz gezerek cevap vermiştir. Buna göre, Konya'daki parti teşkilatı, "hâlâ iki yıl evvel ölen sayılabay Kazım Hüsnü'nün teşkilatı diye anılır... Bay Kazım Hüsnü'nün tecim alanında beraber çalıştığı arkadaşları idi. Geniş ölçüde taahhüt işleri de mevzularına dâhil idi. Siyasal sıfat ve ödev taşıyanların millet kesesini ilgilendiren işlere girişmeleri çok defa -bilhassa biraz geniş muhitlerde- halk arasında türlü tefsirlere yol açıyor. Konya'da yukarıda arz ettiğim manzarayı, parti nüfuzunun kazanç işlerine dayanarak basamak olması mahiyetinde gören halk birçok partililer, uzakta kalmışlar ve karşıdan seyrediyorlar. Maziden süregelen bu durum, az çok değişerek fakat ana hatlarını ve vasıflarını muhafaza ederek halen devam etmektedir. Bugün dahi hemen hemen bütün teşekkülleri ellerinde tutanlar on onbeş kişidir ve vaktiyle sayılabay Kazım Hüsnü'nün etrafında toplanan kimselerdir. Kazım Hüsnü'nün kurduğu Alati Ziraiye Şirketindeki hissedarların yine onun ön ayak olmasıyla kurulan bankaların başında bulunanların hemen hemen bir listesini elde etmiş oluruz" (BCA, 490-01-677-289-1).

Konya'daki başarısızlığı, 10-15 kişilik parti yönetiminin ticaret üzerinden kendi menfaatleri yönünde kullanması olarak gören Menderes, bu kişilerin isimlerini sıfat ve yaptıkları işe göre, kendi üslubuyla şu şekilde sıralar (BCA, 490-01-677-289-1):

- 1.Şevki Ergun: Parti Başkanı, şarbay, İktisat Bankası Meclisi idaresindedir.
- 2.Bakkalbaşı Recep: Kâzım Hüsnü'nün ortağı olan Bakkalbaşı Nuri'nin kardeşidir. Ziraat, Ahali, İktisat bankalarında ve elektrik şirketinde İdare Meclisi Üyesi ve Ticaret Odası Üyesidir. İlçeyönkurulumuzdadır.
3. Osman Olgun: Ahali ve İktisat bankaları ve elektrik şirketi İdare Meclisi Üyesi, Ticaret Odası Başkanı ve Uray'ın (Belediye) mazbaha müteahhididir. İlçeyönkurulumuzdadır.
4. Bay İzzet: Eski vilayet mütemeti, Kâzım Hüsnü'nün alati ziraiye şirketinde hissedar ve İdare Meclisi Başkanı, Ahali Bankası Müdürüdür. İlçeyönkurulumuzdadır.
5. Halis Uluhan: İl Genel Kurul Üyesi ve elektrik şirketi müdürüdür. İlçeyönkurulumuzdadır.
6. Ahmet Nazım Ergun: Parti başkanımızın kardeşidir. İl Genel Kurulu, Ziraat Bankası, elektrik şirketi, ticaret odası üyesidir. Partinin gazetesi olan Ekekon'da ücretli müdürdür.
7. Karaağaçlı Mustafa Feyzi: Parti başkanımızın akrabasıdır. Eski sayılabaydır. İl Genel Kurul, Uray Kurulu Üyesi, Hava Kurumu Başkanıdır. "Ehali Bankası" İdare Meclisi Başkanı ve İktisat Bankasında İdare Meclisi Üyesidir.
8. Eski Sayılabay İsmail Hakkı: Vaktiyle parti müfettişi imiş. İktisat Bankası İdare Meclisi Başkanıdır. Bir oğlu il genel kurulu, diğer oğlu şar kurulu üyesidir. Aynı zamanda bunlardan biri Futbol Federasyonu Başkanı, diğeri de Ahali Bankasında Meclisi İdare Üyesidir.

9. Mehmed Ramiz: Kazım Hüsnü'nün kayınbiraderi ve Alatı Ziraiye Şirketi Müdürü imiş. Evvelce parti yönkurulunda ve sair teşekküllerde de bulunmuş. Bu gün Uray daimi encümen üyesidir.

10. Mehmed Nakip: Kazım Hüsnü'nün akrabasındandır. Alatı Ziraiye Şirketi'ne hissedar imiş. Evvelce partide vesair teşekküllerde de bulunmuş. Bugün elektrik şirketi idare meclisi üyesi ve il genel kurulu daimi encümen üyesidir."

Yukarıda saydıklarından beşinin, parti "ilyönkurul üyesi" olduğunu belirten Adnan Menderes, önce bunların, sonra da "yönkurulun"⁴ diğer dört üyesinin "sosyal ve ahlak vasıfları etrafında" edindiği bilgileri raporlar. Buna göre (BCA, 490-01-677-289-1): Şevki Ergun; "fena adamdır denemez, işten anlar iyi niyetlidir de", fakat iki sebepten parti başkanlığı nüfuzunu şu veya bu tesirden uzak bulunduramamıştır. Birinci sebep kardeşi, dolayısıyla kendisi borçludur. Eski Saylav İsmail Hakkı ve İzzet gibi, bankaları elinde bulunduranlar, onun üzerinde tesir icra etmektedirler. "İkincisi, parti başkanlığını ve şarbaylığı (belediye başkanlığı) bu zümreye dayanarak muhafaza etmek mecburiyetindedir. Bunlar kendisini tutmazsa, tutacak kalmamıştır, Bu işlerden çekildiği takdirde de geçinmek için dayanacağı bir kaynak yoktur".

Adnan Menderes, Konya'da CHP üyelerinin hatalarını sıralamaya devam eder. Eski Vilayet Mutemedi İzzet Bey'le ilgili ise şu görüşleri ortaya koyar (BCA, 490-01-677-289-1):

"Eski Vilayet Mutemedi İzzet, sözünü geçirmesini dileğin yürütmesini bilir. Kardeşi İhsan, İktisat Bankasına otuz bin liraya borçlanmıştı diyorlar. Kendisi il daimi encümen üyesi iken, bir arsasını birkaç kat fazla bir bedelle muhasebeci hususiyeye satmıştır. Yarı kerpiç bir evinde hususi muhasebeye doğum evi yapılmak üzere satmağa uğraşmıştır. Bereket versin buna muvaffak olamamıştır da Konya, öğünülebileceği güzel modern bir doğum evine sahip olmuştur. Alatı Ziraiye Şirketinin bir binasını da yine fazla bir bedelle hususi muhasebeye satmağa ve yine bu şirketin elde kalan ziraat aletlerini yüksek bedelle ziraat bankasına borçlarına karşılık devretmeye çalışmışlar, başaramamışlardır. Bay İzzet bu gibi hususlarda dileğini yürütmesini bilir. Sert tavırları da temas edenler üzerinde bazı defalar, pek hoş a gidecek tesir bırakmayacak gibidir".

Adnan Menderes'in diğer üyelerle ilgili tespitleri ise şu şekildedir. Halis Ulusan'ın, elektrik şirketinde bulunma sebebi, yukarıdaki arkadaşlarıdır. Ulusan'la ilgili, "akrabalarını ve tanıdıklarını aldığı" yönündeki iddialarını tetkik edememiştir. Recep ve Osman Olgun ise, tamamıyla "tecim ve kazanç" adamıdır. Osman Olgun, birçok teşekkülde yer almaktadır. Uray (Belediye) ve hususi muhasebede taahhüt işleri almaktadır. Halkın çokça şikâyetine mucip olan Belediye mezbahasının da mültezimidir. Bay Recep'in Konya'daki işleri son zamanlarda azalmıştır, eskisi gibi tecim ve taahhüt işleri yapamamaktadır (BCA, 490-01-677-289-1).

Menderes'e göre, yukarıdaki gruba karışmayan "ilyönkurulun" dört üyesinden Bay Faik ve Ferit, eski öğretmen olup, çok sevilen iyi insanlardır. Enerjik ve iradelerini müessir kılacak kabiliyette değildiler. Dr. Cevat Arif, gelişmelere seyirci kalmakta, "fakat, yapılanlardan çok şikayetçidir." "Yönkurulun" bir de kadın üyesi vardır. Bunlarla birlikte, Adnan Menderes, "son zamanlarda Konya'da bir de Şems Şirketi meselesi vardır ki, iş başında bulunan bazı arkadaşlar hakkında bazı sözler söylenmesine yol açmıştır" dediği konunun izahını sonraya bırakır (BCA, 490-01-677-289-1).

Yukarıdaki değerlendirmelerden görüleceği üzere, Konya merkezde birtakım sıkıntılar yaşanmaktadır. Siyasi görevleri olan şahsiyetler, bu makam ve görevlerini kullanarak şahsi çıkar sağlamışlardır.

B. Konya Merkez İlçede Görünüm

Raporuna, "Konya merkez ilçe yönkurulunu işlemez halde buldum" cümlesiyle başlayan Adnan Menderes, bunun iki nedeni olduğunu söyler (BCA, 490-01-677-289-1):

1. Parasızlık,

2. Merkez İlçe Yönkurulunun İlyönkurulu ile aralarının iyi olmaması, aralarında içten içe bir küskünlük ve sevgisizliğin hüküm sürmesi.

Parasızlık konusuna özel olarak vurguda bulunan Menderes, "parasızlığın yalnız merkez ilçeye münhasır bir dert" olmadığını, ildeki bütün örgütlerin karşı karşıya olduğu bir "yoksuzluk" durumundan bahseder (BCA, 490-01-677-289-1). İl Parti Başkanı ve arkadaşları, İlbayla bir iş ve fikir birliği yapmadıklarından, hususi muhasebeden alınan yardım, ilin genişliğine ve ihtiyacına nispeten azdır. Partinin asıl gelir kaynağı olan üye yardım paraları, "Konya İlyönkurulu", merkez ilçe ve diğer ilçe

⁴ Yönetim Kurulu ibaresi bu dönemde Yönkurul olarak verilmiştir.

“yönkurullarınca”, ekonomik buhran dolayısıyla ve üyelerinin partiden ayrılacağı endişesiyle, üye yardım paralarının toplanması yoluna gidilmemiştir. Genel Sekreterliğin 3922 sayısı emirleri bu manada anlaşılmıştır. Bunun sonucu olarak 50 bin nüfusa sahip şehide 1933 yılında 35 lira, 1934 yılında 120 lira gibi az bir para toplanmıştır. Bununla birlikte ilçe, “ilyönkurulundan” merkezdeki kamun ocaklarının çalışabilmesi için, 1200 lira istemiş, cevabi yazıda bütçede nazara alınacağı belirtilmiş ancak, “Yönkurul” bunu 200 liraya indirmiştir. “İl Yönkurulu, İlçe Yönkurula”, “üye yardım paralarını toplayarak para sıkıntısını” çözebileceklerini dahi hatırlatmamıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

İlçe “yönkurullarınca” ile ilgili yapılan şikâyete göre, “ilde parti ve memleket işlerinde güdülen *inhisarcılık* zihniyeti ve bundan doğam umumi şartlar ile bütün seçim işlerinde ve diğer birçok parti faaliyetlerinde “İlyönkurulun” yetkisi sınırlarını aşarak, ilçe “yönkurulun” varlığını hiçe indirir” mahiyettedir (BCA, 490-01-677-289-1). Merkez ilçede fikir birliği yoktur. Ve Parti menfaatleri yerine şahsi inhisarcılık ön plandadır.

C. İlçe Parti Yönetim Kurulunun Durumu

Adnan Menderes’in edindiği intibalara göre, “İlçe Yönkurulu”, *sosyal ve ahlak* sıfatları bakımından iyidir. Halk nazarında özel durumları aleyhine söylenecek bir şey yoktur. Buna göre “başkan eczacı Hulusi, çalışkan ve çalışmak isteyen bir arkadaştır. Üyelerden İş Bankası direktörü Nurettin (Ergun), tecimen, Mustafa, anlayışlı ve halka kendilerini sevdirmiş kimselerdir. Süreyya Atasagun münevver bir bayandır. Diğer üyelerden Noter Fuat, Avukat Lutfi, Hava Kurumu sağışmanı Emin Sayın, yönkurulda varlıklarıyla faydalı olacak, halk nazarında iyi sayılacak evsafli arkadaşlardır... Parti otoritesini istismar hareketleri yoktur. Yönetim Kurulu Üyeleri arasında sevgi ve uygunluk derecesi iyidir. Kendilerine bağlı yönetim kurulları ile temas sıkı değildir. İlyönkurulla araalarında gizli bir soğukluk yoktur.” (BCA, 490-01-677-289-1).

İlçe Parti Yönetiminin çalışmalarına bakıldığı zaman ise şu şekilde sıralanmıştır (BCA, 490-01-677-289-1):

“a) Hükümet erkânı ile İlyönkurul temastadır; İlçe Yönkurulu ile hükümet erkânı arasında bir iş ve fikir birliği görülüyor.

b) Dosyaları iyidir; işbölümü esasına göre tutulmuş fakat işbölümü yapılamıyor. Başkan Hulusi, büro işinde titiz bir arkadaştır. Muamelât ve muhaberatı tanzim hususunda gayret ediyor.

c) Karar defteri 2. Birincikanun 1931’den başlıyor. O tarihten bugüne (1935) kadar yirmi bir günlük bir tek fasıla vardır. Toplantıları çok muntazam yapmışlardır. Bu yönden İlyönkuruldan ileridirler. Kararlarda imza noksanları vardır. 85. madde tatbik edilmemiştir.

d) Karar defteri, âza kayıt defteri, muhaberatın dosyaları, parti kütüğü ve sağışman öğreneğine göre tutulması gereken bütün defterler vardır.

e) Kamun kongrelerine ilçe yönkuruldan arkadaşlar göndermişler. İlçe kongresinde tüzüğe uygunsuzluk görülüyor. Kara Aslan, Yarma ve Dere Kamunları kongrelerine köylerden delegeler çok az gelmiştir ve getirmekte zorluk çekilmiştir.

f) Kongre dilekleri yönkurula sunulmuş.

g) Parti programını yaymak ve benimsetmek için esaslı bir çalışma görülüyor. Daha evveleri ilçe kurağında konferanslar veriliyormuş.

h) 1. Kendilerine bağlı kurulları ve toplantıları teftiş etmiyorlar.

2. Şehir içindeki 5 kamun yönkurulundan üçü çalışmalarını tatil etmiş, evrak ve defterlerini ilçe merkezine getirip teslim etmiş durumdadır. Bunların toplantıları ve çalışmaları yoktur.

3. Ölübelendi ve İstasyon Kamun Ocaklarını da teftiş ettim. Bunların üç dört ayda bir toplandıklarını hiçbir iş görmediklerini, parti iş muamelelerinin yüz üstü olduğunu gördüm.”

Dönemin diliyle verilen yukarıdaki ifade ve tespitlerden anlaşılacağı üzere, ilçe yönetim kurlunda işler, iyi kişiliklere rağmen *pozitif gitmediği* görülmektedir.

Merkez İlçedeki üye kaydı durumuna bakıldığı zaman, üye kaydı işinin genel olarak 86. maddeye göre yapılmadığı, yalnız İstasyon Semt Ocağında üye kaydı işinin muntazam olduğu tespit edilmiştir. Menderes’in verdiği bilgilere göre, 102 bin nüfusa sahip İlçede partinin üye sayısı 6107’dir. Partinin üye kaydı işine önem verilmemektedir. 102 bin nüfuslu bir ilçede yedi sekiz aydır tek üye kaydedilmemiştir. Son üye kayıt tarihi 31.1.1935’tir (BCA, 490-01-677-289-1/4).

Merkez İlçede Bütün Kurullar, Gençlik ve Spor; bütün kurullar gençlik ve spor işleriyle İlyönkurul ilgilenmektedir. İlçe Yönetim Kurulu bu işlere karıştırılmamaktadır. Bu nedenle İlçe başkanı ve bazı yöneticiler İl Yönetim Kurulundan şikâyetçi olmuşlardır (BCA, 490-01-677-289-1/4).

D. Merkez İlçenin Bütçe ve Hesap İşleri

Teftiş raporuna göre, yardım parası hiç takip edilmemiştir. Hâlbuki İlçeyönkurulunun ücretli sekreteri ve bir de odacısı vardır. Bunların bu işte çalıştırılabileceklerini ifade eden denetçi, Toplanan yardım paralarının toplamları şu şekilde verilmiştir (BCA, 490-01-677-289-1/5):

Y YIL	L LİRA	KURUŞ
1932	126	40
1933	35	-
1934	120	-

Tablo 1: Toplanan Yardım Miktarlarını Gösteren Tablo

Bu paranın “sıfır ve ne kadar az olduğuna” dikkat çeken denetçi, çok küçük geri kalmış bazı ilçelerde bile toplanan yardım paraları toplamlarının yukarıdaki rakamların çok üstünde olduğunu ifade etmiştir (BCA, 490-01-677-289-1/5). Genel olarak hesap işlerinin tüzüğe uygun olduğunu belirten denetçi, paraların saklanması ve harcanmasının tüzüğe göre yapıldığını altını çizmiştir. “İlçe yönkurulu” sekreteri Ziya ve Odacı Yusuf’un aylıkları dokuz aydır verilememiştir. Elektriğe ve müstahdemlere, 444 Lira borç bulunmaktadır. Buna göre İlçe Yönetim Kurulunun işleyiş olarak sıkıntı içinde olduğu söylenebilir. İlçenin, yönetim kurulu tarafından imzalanmış demirbaş defteri vardır ve eşyaya uygundur. Mülkleri yoktur ve kullanma durumları iyidir. Hükümetin ucuzlatma işlerinde halk çok memnundur (BCA, 490-01-677-289-1/5).

Dolayısıyla parasal konuda sıkıntı olduğu görülecektir.

II. ADNAN MENDERES'E GÖRE DİĞER İLÇELERDEKİ DURUM VE SİYASİ FAALİYETLER

Adnan Menderes, merkezle birlikte diğer ilçelerle ilgili şu değerlendirmeleri yapar. “İlyönkurulu” ilçe örgütleriyle sıkı bir “iş ve fikir birliği yapmış değildir. İlçelerin çoğu ihmal edilmiş ve bir kısmı da gücendirilmiştir. İldeki bu durum idamesi bakımından her hangi bir ilçede parti başında bulunan arkadaşların, birlik ve varlık göstermeleri biraz endişe ile karşılanmış ve ilçeler arası bir anlaşma vücuda getirilememeye kaygısıyla de adeta ayırıcı bir siyaset güdülmüştür. İl Genel Kurulu seçiminde, namzetlerin ayrılmasında yoklama yapılmasına karar verildiği halde, İlyönkurulun bir takım tazyik edici vaziyetler alması bazı ilçelerde, bilhassa Karaman ve Ereğli’de eyi tesir yapmamıştır. İlyönkurul başkanı bu iki ilçe başkanı ile telle makine başında yaptığı görüşmeyi raporun⁵ başka bir yerine yazmış bulunuyorum” (BCA, 490-01-677-289-1).

Yukarıdaki paragraftan da anlaşılacağı üzere İl Yönetim Kurulu ile ilçeler arasındaki ilişkilerde sıkıntı vardır. Rapora yansıyan İlçelerin durumlarına tek tek bakılacak olursa.

A. Karapınar İlçesi

CHP Karapınar İlçesi Yönetim Kurulu ile ilgili, “Kendi halinde kimseye iyiliği ve fenalığı olmayan insanlar. Parti ülkü ve işlerini kavrayabilecek kafa ve kapasitede değiller. Yönkurulu başkanına tüzüğü getiriniz dedim, arandı tarandı nihayet tüzüğün ne olduğunu sordu. Nizamname dedim. Yine aradı bulamayınca bir tane vardı galiba ilçebay aldı götürdü, dedi. Ben kendim dolapları karıştırdım, bir paket tüzük buldum. Parti işlerinde ilgi ve çalışmalarını bununla ölçülebilir...birbirleri arasında ve yönetim kurulları arasında parti ve ülkü arkadaşlığından doğmuş ayrıca bir sevgi yoktur. Uygunsuzluk da yoktur.” tespiti yapılmıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

Karapınar’daki çalışmalarla ilgili ise genel durum şu şekil raporlanmıştır (BCA, 490-01-677-289-1):

A) İlçebay biraz harekete geçireyim diye çalışıyor. Varlıkları mahsus değil.

B) Büro çalışmaları düzgün değildir.

C) Karar defteri yok. Mutemetlik devrinden 1935 Mart’ına kadar başkanlık yapan B. Süleyman, İlçeyönkurul üyelerini toplantıya çağırılmamış, onlar da toplanmazlarmış. Ondan sonra başkan olan B. Emin de yönkurul üyelerinin dağınık olmalarından Marttan beri toplayamadığını söylüyor.

D) Karar defteri yok, aza kayıt defteri var. Muhaberat 1935’e kadar tomar halinde. 1935’kileri bir kartonda toplamışlar. Giden evrakın örnekleri alıkonmuyor. Yalnız kısa bir hülasa kalıyor.

⁵ İl Genel Kurulu üyeliği için partice yoklama yapılmayacağı kabul edilmesine rağmen, il parti başkanı tarafından, il genel kurulu üyeliği için tavsiye olunan Bayan Refika ile Bay Osman’ın seçilmesiyle ilgili tartışmadır. İlyönkurulu bu konuyu Adnan Menderes’e göre “izzeti nefes meselesi haline getirmiştir”.

E) Kongre zabıtları yok, şikayet yok, kongrelerin tüzüğüne uygun olmaktan ziyade, gelişigüzel yapıldığı ve hatta yapılmadan imza ettirildiğine yönkurulu hüküm verdirebilir.

F) Kongre zaptı yok, dileğin ne olduğunu ve bu seneki dileklerin neler olduğunu bilen yok.

G) Hiçbir yönde çalışma yok, varlığı ile yokluğu farksız

H) İl başkanı yedi sekiz ay evvel teftiş ettiğini söylüyor amma hiçbir iz ve etkisi görülemiyor.

Yukarıda görüldüğü üzere, genel olarak çalışmalardan memnun olmadığı anlaşılan Adnan Menderes'in, üye kaydı konusu ile ilgili şu tespitleri yaptığı görülür (BCA, 490-01-677-289-1):

"Üye kaydı işi tüzüğe uygun değil, teklif varakaları hiç işlenememiş ötede beride söylendiğine göre bütün Konya ilinde vaktile Atatürk'ün Konya'ya bir gezisi münasebetiyle, sorar korkusuyla acele olarak o zamana kadar mevcut olmayan üye kayıt defteri yapılmış ve bu sırada, partide olsun olmasın sayı doldurmak için birçok kimseler yazılmış. Kendilerinin haberi olmadan yazılan bu üyelerin kaydı ve teklif varakaları üzerinde bazı yerlerde sonradan olsun hiç uğraşılmamış. Şurada burada görülen manzara bu sözlere hak verdirecek mahiyettedir. Üye kaydına hiç çalışılmıyor, son aza kaydı günü 4/11/1934'dür".

Karapınar'da "Bütün Kurullar, Gençlik ve Spor" başlığı altında ise, "Kızılay, Çocuk Esirgeme kurumları sözde vardır. Hava Kurumunun varlığı biraz duyuluyor. Spor örgütü gençlik yok...halk hükümete çok mutidir" değerlendirmesi yapılırken, Neşriyatla ilgili basım ve yayım kurumlarının bulunmadığı ifade edilmiştir (BCA, 490-01-677-289-1).

1934 tarihli başka bir raporda ise, Karapınar İlçesine gire gazetelerle ilgili şu bilgiler verilmektedir (BCA, 490-01-677-289-1/96)⁶:

Cumhuriyet 2, Sonposta 1, Kör Oğlu 2, Karagöz 1, Kurun 1, Ekekon 8, Babalık 5, Yurt 40 ve Ülkü Mecmuası 6.

Bütçe ve Hesap İşleri başlığı altında ise, 1935 yılı içinde 34 lira yardım parası toplandığı ancak bunun kontrolünün yapılamadığı, "kovalama yapılamıyor" ibaresi ile belirtilmiştir. Yapılan tespitlere göre, "1/3/1930'dan 20/3/1930 kadar 8 kalem varidatın deftere kaydı olduğu halde dipkoçanları" bulunamamıştır. "9/8/1930'a kadar üç cilt makbuz dipkoçanı vardır. İmzaları yok. Bu makbuzların tutarı 767 lira elli kuruştur. Buna mukabil evrakı sarfiye tutarı 7, 56 lira 50 kuruştur. Bu hesaba göre, mevcudun 10 lira 49 kuruş olması lazım gelirken 1555 kuruş mevcut görülmüştür...Bütçe ve hesabı hulasaları bulunamadığından sarfiyatın bütçelerine uygunluğu anlaşılamadı. Evrakı sarfiye tamdır. Bir kısmında reisin imzası yoktur. Pul noksanları vardır. 38 liralık bir senetle 240 kuruşluk bir senette hiç pul yoktur." (BCA, 490-01-677-289-1). Mallar Mülkler konusunda ise, demirbaş defterinin var olduğu, ancak imza ve tasdikli olmadığı ve kıymetlendirilmediği, yeni satın alınan binanın var olduğu ancak muamelesinin yapılmadığı, kullanma durumunun iyi olduğu ifade edilmiştir. Hükümetin ucuzlatması konusunda ise, "burası koyuncudur. Tuzun ucuzlamasından çok memnunlar. Şekerde eyi tesir yapmış" tespitleri vardır (BCA, 490-01-677-289-1).

Karapınar örneğinde görüleceği üzere merkezden taşraya inildikçe parti disiplini açısından bilgi seviyesinin düştüğü ve uygulamalarda sıkıntı olduğu anlaşılmaktadır.

B.Hadim İlçesi

Menderes'in Hadim İlçesinin Parti yönetimi ile ilgili tespitler şu şekildedir (BCA, 490-01-677-289-1):

"A)Bu ilçede parti başkanımız Ahmet Tankut, evsaf idaresinden 30 lira aylıklı vaizdir. Yönkuruldan Yahya Aksoy da 15 lira aylıklı hatiptir. Bunlar vaiz, hatip geri kafalı softa insanlardır. Yönkurulun diğer üyeleri de kendilerine benzer. Parti ödevlerinden hiç birisini yapmış değillerdir. Hadim'de parti teşkilatımız vardır demek doğru olmaz. B) İstismar hareketi görmedim C) İlçeyönetim kurulu toplanır ve bir arada iş görür bir kurul değil. Onun için aralarında uygunluk olup olmadığını konuşmak faydasız olur. Kendilerine bağlı yönetim kurulları ile aralarındaki uygunluk meselesine gelince, açık olarak söyleyeceğim ki kamun ve köy teşkilatımız bu ilçede sıfırın ifade ettiği ne ise odur. Hadim'in pek yakınında ve en kalabalık kamunu olan Pirlerkondu Kamununa gittim. Ve bir gece orada kaldım. Araya araya bir izbe içinde partimizi bulduk. Birkaç tüzük ile birkaç açılmamış ülküden başka bir şey yok. Parti çalışması namuna hiçbir şey olmadığı gibi kapısından içeri başını uzatıp bakan dahi yok. D) 146. Maddeye uymayan fazla iş alma durumu yoktur."

Yukarıdaki tespitlerden anlaşılacağı gibi, vaiz ve hatipler, "geri kafalı softa insanlar" olarak gösterilmiştir. Dönemin durumunun sosyal tarih açısından anlaşılabilmesi için Kongre zaptı aynen aşağıya verilmiştir (BCA, 490-01-677-289-1):

⁶ Ekekon gazetesinin verdiği bilgilere göre, 6 Eylül 1935'te baskı miktarı 750'dir. Köy aboneleri sayısı ise 450, şehir ve harici 80 olarak verilmiştir. Bk. BCA, 490-01-677-289-1/105.

“Ruzname mucibince evvela reis olarak vilayet idare heyeti reisi Şevki Beyefendi, kitabetine de Numan Bey intihap edildiler. Dileklerin tetkikine geçilerek evvela merkez nahiye dilekleri okundu. Kazada bir mektebin yapılması için teşebbüsatta bulunması, Kozağaç’tan suyun getirilmesi için 4 liranın yardım edilmesi, Kiraz, Dedem, Gederin köylerinde yapılmış olan mekteplere birer muallim tayini.

Aladağ dilekleri:

- 1)Aladağ yolunun Hadim şosasına raptı,
- 2)Aladağ mektebinin beş sınıflı yatı mektebine,
- 3)Tömbeki zeriyyatının tevsii, 1500 dönme iblağı.
- 4)Menegüç ağaçları üzerine fısdık aşısı
- 5)Bir köprüdeki sudan istifade edilerek bir fabrika açılması. Müskirat fabrikası yapılarak üzümün sarfı. Pırlerkondu-600 talebe var. Muallimler az geliyor. Muallim tayini.

Bademli-Magara ve Akarca merkezlerinde bulunan suyun fazlalaştırılamaması mümkün olduğundan bir mühendis gönderilmesi ve icap eden masrafın temini.1935-1936 bütçesi varidat 200 aza aidatı, 65 teberruat”.

Masarifat	
120	Kâtip
10	Kırtasiye
15	T Tenvir ve teshin
15	Harcırah
5	Masarifi Müteferrika
20	Milli günler
80	Masarifi gayrı melhuza ve intihabat

Tablo 2: Masrafları Gösterir Tablo

CHP Hadim Üye kaydı ile tespitlere bakıldığı zaman (BCA, 490-01-677-289-1):

- A) Üye kaydı işi tüzüğün emirlerine uygun değildir
- B) İlçe nüfusu 26 bin üyemizin sayısı 515’dir.
- C) Hiç kimsenin partiye alınmasına önem verilmiyor. Hiçbir parti çalışması olmadığı gibi üye kaydı işi ile de bir dakika meşgul olmuş değildirler.
- Hadimle ilgili üye kaydı konusunda bu tespitler yapılırken, “Bütün Kurullar, Gençlik ve Spor” başlığı altında aşağıdaki tespitler yapılmıştır (BCA, 490-01-677-289-1):
- A) Tüzüğün 6’ncı maddesine uygun kurumlarla parti örgütümüzün hiç münasebet ve bağıllığı yoktur. Bu kurumların ortada bir faaliyet ve varlıkları, eseri görülüyor.
- B) Gençlik ve spor teşkilatı gibi şeyler yok.
- C)Alan vesaire gibi ihtiyaçları henüz hatıra gelmemiş.
- D) İşçi, amele, esnaf çok az; durumlarından bahsedilecek bir şey görmedim.
- E) Halkın hemen hepsi çiftçi ve köylüdür. Durum ve meyilleri normaldir. Yazacak bir şey görmedim.
- F) Programın kurumlarını yasak saydığı kurumlara belli veya gizli meyil taşıyan yoktur.
- G) Partimize karşı tek toplu gizli açık cereyan denilebilecek bir şey yok.
- H) Peçe ve çarşafın kaldırılmasına karar verdirmekte zorluğa uğradığını ilçebay söylüyor. İlçe yönkuruldaki softa kafalılardan bu karar zahiren taraftar görünmekle beraber, içten gelmeyen bir istekle halkı uyandıracaklarını ve devrim yolunda yürütmeğe çalışacaklarını kabul etmek zor olur. Bu küçücük kasabada vaiz ve hatip diye ilçe yönkuruldaki iki kişiden başka daha beş kişi varmış ki bunlar da her ay aylık aldıkları halde yalnız ramazan ödevlerini yaparlarmış.

Hadim’de basım ve yayım kurumlarının olmadığı, İlçeye birkaç gazetenin geldiği ancak bunların sayısının ve ne gazeteleri olduğunun bilinmediği ifade edilmektedir. Bütçe ve hesap işleri açısından, yardım parası toplanmadığı, ilçe yönkuruldaki üyelerin “bugüne kadar, partiye santim” vermedikleri ve tatbik edilmeyen bütçe yaptıkları tespit edilmektedir. Mallar, mülkler konusunda ise, birkaç parça eşya olduğu, bunların kağıt üzerinde bulunduğu, Türkocağı’ndan kalma tescil edilmemiş bir arsanın olduğu kayıtlara geçmiştir (BCA, 490-01-677-289-1).

Yukarıdaki tespitlerden anlaşılacağı üzere Hadim'deki parti teşkilatlarında devrimi anlamış şahsiyetlerin bulunmadığı ifade edilirken, okul, yol ve su gibi sorunlar diler getirilmiştir. Halkla ilgili olarak da inkılapların kırsal kesime tam olarak yerleşemediği anlaşılmaktadır.

C. Karaman İlçesi

"Parti Başkanı avukat Ağâh Ünver, vekar ve temkin sahibi, kafası işler, iradeli bir arkadaştır. İstiklal Savaşı'nda ihtiyat zabiti olarak iyi hizmet etmiştir. İl Genel Kurul Karaman üyesidir. Yönetim Kurulu diğer üyeleri Başkanın etrafında toplanmış, onun sevk ve idaresine tabi iyi kimselerdir." (BCA, 490-01-677-289-1). 1935 tarihli mevcut yönetimle ilgili yukarıdaki tespitleri yapan Menderes, şöyle devam eder (BCA, 490-01-677-289-1): Eski yönetim, "Bay Sabitle ve oğlu ve akrabalarının elinde imiş. Bunlar *inhisarcılık ve istismar* yolunda halkı soğutmuş, ağa kafasıyla yürüyerek kuvvetli bir gayri memnunlar zümresi yaratmıştır. Parti çalışması denecek ortada hiçbir izleri görünmüyor. Gayet seyrek toplanmışlar, hesap işlerini kendi keseleri gibi idare etmişler. Üye kaydına hiç önem vermemekle beraber düşünen ve çalışılacak gençliği partiden şu veya bu sebeple uzakta tutmuşlardır.

Gayrimemnunların başında Avukat Ağâh olarak, epeyce uzun süren uğraşmalardan sonra Sâbit ve arkadaşları partiden uzaklaştırılmışlardır. Bu mücadele, İl Parti Başkanı Şevki Ergun, ağaları tarafından olan Sâbit ve arkadaşlarına ekseriya yardımcı olmuştur. Karaman'da Sâbit ve arkadaşlarının partiden uzaklaştırılması her halde iyi bir tesir yapmıştır.

b) Yeni İş başına geçen Yönetim Kurulu Parti nüfuzunu istismara delâlet edecek bir hareketlerini sezmedim. Bilakis, bu arkadaşlar, Bay Sabit taraftarları ile uzun süren mücadelelerinde, onların istismarcılıklarını, çalışmalarını inhisarcılıklarını tenkit ve teşhir edegelmiş olduklarından, bu hususlarda çok dikkatli davranıyorlar. İyi ve dürüst bir parti çalışması ile geçmiş mücadelelerinde haklı olduklarını halka göstermek ve bunu her vesile ile teyit etmek istiyorlar."

Yapılan tespitlere göre, Yönetim Kurulu üyeleri arasında uygunluk vardır. Üye Kaydı bilgilerine göre, İlçenin nüfusu 48.000'dir ve Üye sayısı 2739'dur. Eski Yönetim Kurulu, "özel kıymeti olanların partiye alınmasına hiç önem vermemiş, hatta böyleleri gelir de kendilerinin elinden parti işlerini alırlar diye, Partiye alınmamasına bile dikkat edilmiştir. Son üye kayıt tarihi 22.03.1934'tür. 6 aydır partiye üye kaydedilmemiştir." (BCA, 490-01-677-289-1).

Menderes'in tespitlerine göre, "Bütün Kurumlar: Gençlik, Spor (BCA, 490-01-677-289-1)" alanında, tüzüğün 6.maddesine uygun kurumlarla Parti arasında aksaklık yoktur. Fakat bu kurumların iyi çalıştıkları iddia edilememektedir. Burada bir de öğretmenler birliği vardır. "Gençlik "İdman Yurdu" denilen kurumda birleşmiştir. Fakat idman yurdu yalnız idman alanında kalmamış, musiki ve temsil kolları da teşkil ederek adının gösterdiği sahanın dışında genişlemiştir. Çalışacak ve temsil verecek küçük bir bahçeleri vardır". Bunların Partiyeye bağlılıkları çok iyidir.

Neşriyat konusunda ise Karaman'a, "Cumhuriyet 27, Son Posta 30, Zaman 1, Yedigün 30, Yarımday 30, Penşembe 20, Köroğlu 20 Karagöz 15, Akbaba 8" adet gelmektedir (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütçe ve Hesap İşleri'nde, yardım paraları takip edilememekte ve sonuç iyi değildir. Eski yönetim kurulu zamanına ait olarak 1933, 32 ve 33 yıllarında makbuzsuz paralar toplandığı yönünde A. Menderes'e şikâyet gelmiştir (BCA, 490-01-677-289-1). Sonradan, para toplama işi düzene konmuştur.

D)İlgın İlçesi

İlgın'da partinin ilk kuruluşundan 1934'e kadar, parti başkanı Ali İspir, Şarbay Şükrü Afacan, Parti yönetim kurulu üyelerinden birisi Uray Sağışmanı Hanifi ve bir diğeri de "hayvan hırsızı" olarak tanınmaktadır. Adnan Menderes, geriye kalanların, "cahil ve başta bulunanın her dediğini yapacak soydan kimselermiş" şeklinde olduğunu söyler (BCA, 490-01-677-289-1).

Yukarıdakilerin içinde ve 1935'de yönetim kurulu üyesi olan Sabri Baran, cereyanlara uyacak birisidir. Ali İspir, "biri afyon öşrü kaçakçılığında, diğeri de ihtikar maddesinden İstiklâl Mahkemesince verilmek üzere iki mahkumiyeti vardır...Vakia bu mahkumiyetler, yüz kızartıcı değil ise de her halde göz önünde tutulmağa değer sayarım. (Diğer mahkumiyetinin ilamı, İlgın Asliye Hukuk Mahkemesinin 455 esas ve 935 karar numarasını taşımaktadır." (BCA, 490-01-677-289-1).

Ali İspir, parti paralarını dip koçanlı makbuz mukabili olarak toplamış ve bu paraları partiye varidat göstermeyerek, kendi zimmetine geçirdiği, A. Menderes'e ihbar edilmiştir. Bununla ilgili A. Menderes, belge olarak makbuz örneği sunmuştur. A. Menderes, makbuzları kontrol etmiş, paranın kayıt edilmediğini

görmüştür. Ali İspir'e bu durumu soran A. Menderes'e Ali İspir, iddia edilen "muvakkat makbuzun kendi el yazısı olmadığını, sahte ve uydurma olduğunu söyleyerek inkâr" etmiştir. Ancak, A. Menderes Ali İspir'in el yazılarını kontrol etmiş ve bu makbuzların Ali İspir'e ait olduğuna hükmetmiştir (BCA, 490-01-677-289-1). Ali İspiri, sevk ve idare eden, "orta ziraat mektebinden mezun, ihtiyat zabiti, görmüş geçirmiş, Iğın'da düşünce ve kabiliyet itibarıyla" önde gelen Şükrü Afacan'dır. Ali İspir ve arkadaşlarının hareketleri ortaya çok sayıda gayri memnun çıkarmıştır. Bunun sonucu ikilik çıkmış ve 1934 yılında İl Başkanının yardımıyla, Ali İspir ve arkadaşları parti yönetim kurulundan uzaklaştırılmışlardır. Yeni gelenlere ise avukat Ziya diye biri "akıl hocalığı" yapmaktadır. A. Menderes'e göre, Avukat Ziya, rejime ve partiye düşman biridir. Dolayısıyla, Menderes, yeni üyeleri bu konuda uyarmıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

Menderes'e göre il Başkanı Şevki Ergun'un bu şahısları partiden uzaklaştırma sebebi, diğer ilçelere örnek olacak "dik kafalı" davranışlarıdır (BCA, 490-01-677-289-1).

Parti Yönetim Kurulunda, Parti başkanı Süleyman Ekmekçidir. "Zabıt katipliğinden yetişmiş dava vekilidir. Yönetim kurulunda içinde, ağır başlı ve oldukça makuldür. Yönetim kurulunun diğer üyelerinden bazıları şarbay, bazıları da Süleyman Ekmekçi'nin yerine parti başkanı olmak sevdiğinde. Bunlar, parti yönetimi ele almış olmağı henüz hazım edememişlerdir. Ve hatta bu mevaffakiyetlerine henüz inanmamış gibi bir halleri vardı. Hepsinin müşterek bir vasfı, eskilere karşı taşkın bir husumet beslemeleridir." (BCA, 490-01-677-289-1). Bunlarla uzun uzun konuştuğunu ifade eden A.Menderes, "vazifelerinin, bütün partilileri bu ülkü çatısı altında, bir birlerine sevgi ve saygı ile bağlamak olduğunu" anlatmıştır. Bununla birlikte, Iğın'da parti otoritesini istismar hareketi yoktur ve zahiren uygunluk vardır. Ancak, zamanla bu uygunluk kalmayacaktır (BCA, 490-01-677-289-1).

Parti Yönetim Kurulunun, çalışmalarında ise, "çok aciz olan, düşüncesinde ve çalışmasında hiçbir istikrar olmayan İlçebayla iş ve fikir birliği temin etmenin imkânı yoktur. Uray kurulu ve şarbayla parti yönetim kurulunun arası hiç iyi değil. Uray kurulu üyeleri çoğu okuyup yazma bilmeyen memleketçe tanınmamış kimselerdir." (BCA, 490-01-677-289-1).

Iğın'daki kongrelerin, "-iki taraf mücadelede olduğu için- birçoğu adeta gümrükten mal kaçırma şeklinde olmuştur. Kongrelerde her taraf kendine mensup olanların gelmesini ve karşıdakilerin gelmemesini sağlamak yolunu gütmüştür." Birçok yerde kongreler tüzüğe uygun değildir. Mücadeleden dolayı dileklerin yerine getirilmesine dahi imkân bulunamamıştır. Parti programının benimsetilmesi ve yayılması konusunda bir şey yapılmamıştır. Yönetim Kurulu işi iyice ele alıp kavramamıştır. Üye kaydı, konusu ise ne tüzüğe ne de ruhuna uygundur. Eski Yönetim Kurulu üyelerinin verdiği rapora göre, ilçede 6288 üye olması gerekirken, parti kütüğünde 5845 üye kayıtlıdır. Dolayısıyla, "iş baştan savma ve sayı çoğaltmak" amacıyla yapılmıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

Iğın'da "**Bütün Kurumlar, Gençlik ve Spor**" konusunda ise, kurumlarla parti arasında bir bağ yoktur. Bir futbol kulübü vardır. Gençliğin çalışması ile parti bağlılık konusunda bir alaka yoktur. İşçi, amele, esnaf azınlıktır. Çiftçi, Ziraat Bankasına borçlarının taksitlendirilmesinden memnundur. 1935'de Iğın'da pancar ekimine müsaade edilmemesi çiftçiyi çok rahatsız etmiştir. Her hangi bir şekilde "irtical besleyici bir hareket ve devrim aleyhtarlığı görmedim" diyen Menderes, "Iğın kasabası oldukça geri ve kapalı kalmış" ifadesini de kullanacaktır (BCA, 490-01-677-289-1).

Iğın'da basım ve yayım kurumları yoktur.

Bütçe ve Hesap İşlerinde ise, yardım paraları takip edilmekte ve sonuç oldukça iyidir. 1934 yılında 564 lira toplanmıştır. Ancak, "köylerde, yol parası mükellefiyeti içinde olanlardan vergi şeklinde olarak şahıs başına beşer kuruş toplanması" ve hatta bunun bazı köylerde, hususi muhasebe tahsildarlarına yaptırılması şikâyet konusu olmuştur. Makbuzların çoğunda verenin adı ve imzası yoktur. Para alınırken dip koçan verilmemiş, el yazısıyla muvakkat bir makbuz verilmiştir. 1935 o an itibarıyla kasada para olmadığını belirten A.Menderes, 1934 yılı bütçe hesap hülasasına göre, "bütçe harcırah faslına 150 lira konulduğu halde, 265.50 lira sarf edildiğini, yine bütçeye intihap masrafı olarak 100 lira bulunduğu halde 110 lira 44 kuruş sarf edilmiştir (BCA, 490-01-677-289-1).

E) Ereğli İlçesi

Adnan Menderes'in tespitlerine, daha önce Ereğli'de "**Ağalar grubu**" yönetimdeymiş. Yeni bir grup bunları devre dışında bırakınca, eski ağalar grubu, yeni yönetim kurulu aleyhinde çalışmaktadır. Mevcut

yönetim kurulu ve uray kurulu ağalara nispeten daha iyidir, "fakat, halkı tamamıyla tatmin etmiş, muarızları susturmuş, hükûmetle uyuşmuş ve iş birliği yapmış değildir. Parti yönkurulu olarak üzerlerine aldıkları ödevlerin çoğunu da yerine getirmemişlerdir." (BCA, 490-01-677-289-1).

"Parti Bakanı ve Şarbay Rasim Erel, lisenin son sınıfına kadar okumuş genç bir arkadaştır. İnatçı hazimsiz ve taşkınlığa meyyal görünüyor. Şarbaylıkta bir takım yolsuzluk hareketleri görüldüğünden ilbaylıkça hakkında incelemeler yapılmakta idi." (BCA, 490-01-677-289-1). Bu tespitleriyle birlikte Menderes, Ereğli'de parti otoritesini istismar hareketi görmemiştir. Yeni yönetim kurulu üyeleri arasında uygunluk ve sevgi iyidir. Kamunlar iyi çalışmamaktadır.

Partinin çalışmalarına bakıldığı zaman, "ilçebayla ve jandarma komutanı ile yönkurulun arası açıktır. Parti başkanı aynı zamanda Şarbay olduğundan Uray bütçesi İlçebaylıkça tasdik edilmiyor", bütçe çalışması yok, toplantılar düzensiz, kongreler baştan savma yapılmıştır. Parti programını yaymak ve benimsetmek için hiçbir faaliyet gösterilmemektedir. İlçe nüfusu 32 bin olup, üye sayısı 1037'dir. Altı aydır hiçbir üye kaydı yapılmamıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün Kurumlar, Gençlik ve Spor Konusunda ise, parti örgütünün diğer kurumlarla arası iyidir. 1935 yılına kadar spor ve gençlik teşkilatı yapılmamıştır. "Bu ayıbın iptidasında Partinin Önyak olmasıyla Ereğli Spor adıyla bir spor kulübü teşkiline teşebbüs olmuştur". İşçi, amele ve esnaf durumları normaldir. Sümerbank bez fabrikasının kurulmasıyla burada bir amele hayatı başlayacaktır. Demirci esnafı, ticaret odası nizamnamesi hükümlerine uyararak bir birlik yapmışlardır. Fakat fiili bir fayda elde edilememektedir. Çiftçi, Ziraat Bankasına olan borçlarının, taksitlendirilmesinden, faizlerin indirilmesinden, şekerin, tuzun ucuzlatılmasından, bankanın buğday satın almasından çok memnundur. Partiye karşı cereyan yoktur. "Oldukça geri fikirli bir kasabadır. Peçe ve çarşafın kaldırılmasına Uray'ın karar vermek selahiyeti olup olmadığı şurada burada konuşuluyormuş, fakat o kadar." (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütçe ve Hesap İşleriyle ilgili, yardım paraları hiç takip edilmektedir. Sonucu sifıra yakındır. 83 adet dip koçanı kaybolmuştur. Eski parti sekreteri, partiden 600 lira alacağı olduğunu söylemektedir. Genel olarak hesap işleri tüzüğe uygun değildir. Mallar, mülkler konusunda demirbaş defteri yoktur, basit imzasız bir liste vardır. Partinin burada mülkü yoktur. Ucuzlatma işlemi konusunda, özellikle şekerde halk memnundur. Çimento etkili olamamıştır. İhtikârın olması ise, perakende fiyatları açısından iyi değildir (BCA, 490-01-677-289-1).

Ereğli'de basım ve yayın kurulu yoktur. İlçeye gelen gazete ve mecmualar listesi şu şekildedir (BCA, 490-01-677-289-1):

Cumhuriyet 36, Sonposta 17, Tan 6, Göroğlu 12, Karagöz 5, Ulus 4, Yedigün 10, Akababa 4. Bunların haricinde ayrıca her köy namına Ekekon ve birkaç köye de Ulus gazetesi gelmektedir.

F. Beyşehir İlçesi

Parti Yönetim Kurulları, Beyşehir'de yönetim kurulunun "övülecek evsafı yoktur. Halk nazarında özel durumları derecesi iyi değildir." Üyelerinden, "Parti Başkanı Bay İkbal, medresede biraz okumuş, dava vekilliği yapar, halkça sevilen kimse değildir. Süfyan ve İsmail isminde iki üyemiz Çeçendir. Süfyan, yedi sene Parti ilçe mutemetliği yapmış, İsmail hakkında bazıları, Kuvayı Milliye'de hizmet etmiştir, bazıları çapulculuk yapmıştır, diyorlar. Mustafa, eski şarbay, Jandarma çavuşluğunda yetişme, gayet inatçı kavgacı, haşin bir adam. Tekrar şarbay olmak için ortalığı karıştırmaktadır. Başkan İkbal ile geceli gündüzlü mücadele halindedir." Bunlarla birlikte, eski genel kurul üyesi Faik de, bazen Başkan İkbal'in, bazen eski Şarbay Mustafa'nın tarafını tutarak ortalığı karıştırmakta olup, muhtemelen şarbay olmayı istemektedir. Diğer iki üye "silik ve sönük" kimselerdir.

Parti Yönetim Kurulu, "parti otoritesini istismar ederek dava takip ediyor." "Yönetim Kurulu üyeleri ikiye ayrılmıştır: Bir taraf Başkan İkbal ile diğer taraf da eski şarbay Mustafa ile beraberdir. İlçeyönkurulu topladım, parti işleri üzerinde konuşmak istedim. İki taraf az kalsın döğüşeceklerdi. Sonra Uray kurulu üyeleriyle toplu olarak bir konuşma yapmak üzere topladım. Bu sefer de kavganın önünde güç geçebildim.

Kamın ocakları ve daha aşağı örgütlerin adı var kendileri yoktur. Onun için kendilerine bağlı kademelerle aralarında bağlılık olup olmadığından bahsolunmaz... Parti Yönkurulu ve uray üyeleri arasındaki ikilik halkı da ikiye bölmüş birbirinin aleyhinde mücadele alıp yürümüştür" (BCA, 490-01-677-289-1).

İlçe Yönetiminin çalışmalarına bakıldığı zaman, hükümet erkânıyla iş ve fikir birliği yoktur. Çünkü, ortada iş görebilecek ve bir fikir birliği yapabilecek vaziyet yoktur. Parti aylarca kapalıdır. Ara sıra başkan, bir iki kağıt yazmak için partiyi açmaktadır. Büro çalışması yoktur. Tüzüğe uygun kongre yapılmamıştır. Sekiz ayda sekiz toplantı yapılmıştır. İlçe nüfusu 50 bin, üye kaydı 2200 görülmektedir. Muhitin sevdiği ve özel değer verdiği kimselerin alınmasına önem verilmemektedir (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün Kurumlar, Gençlik ve Spor konusunda ise, kurumlarla örgüte bağlılık konusuna iyi ve fena denememektedir. Hava Kurumu'na dört bin liradan fazla üye aidatı yazılmış, Çocuk Esirgeme Kurumu da yılda yirmi çocuk giydirmektedir. Gençlik ve spor teşkilatı yoktur, Av ve İdman Kulüpleri vaktiyle teşekkül etmiş ancak yürümemiştir. Halkın hemen hepsi çiftçidir. Sayım vergisinden çok sızlanıyorlar. Ucuzlatma işleminden ve Ziraat Bankasının faizi indirmek ve borçları taksitlendirmek için alınan karardan çok memnun olmaktadır. Partiye karşı gizli cereyanlar yoktur. Her hangi bir şekilde irtica besleyecek bir hareket ve devrim aleyhtarlığına rastlanılmamıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

Beyşehir'de basım ve yayım kurumu yoktur. İlçeye 66 Ekekon, 10 Ulus, 3 Cumhuriyet, 3 Sonposta, 2 Babalık, 2 Köyoğlu, 1 Karagöz gelmektedir (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütçe ve hesap işlerinde, diğer ilçelerin çoğunda olduğu gibi, yardım paraları takip edilememektedir. 1934 senesi ilçede yalnız yirmi kuruş yardım parası toplanmış, ilçe başkanı ve il yönetim kurulu üyeleri de yardım paraları borçlarını vermemişlerdir. Genel olarak hesap işleri tüzüğe uygun değildir. Mallar, mülkler konusunda ise, demirbaş defteri vardır fakat kimse tarafından imza edilmemiştir. Ellerinde mülklerin bir vesikası yoktur. Kullanımları ve bakımları iyidir. İlçede ucuzlatma işleri çok iyi tesir yapmıştır. Halk memnundur (BCA, 490-01-677-289-1).

G. Seydişehir İlçesi

Parti Yönetim Kurulu: Seydişehir'de "Parti Başkanı, Konya hukukundan mezun (Konya hukukuna medreseden gittiğini sanıyorum) Avukat Sait Sönmez, iyi bir arkadaştır. Fakat kabiliyeti mahdut, enerjisi ve heyecanı azdır. Yönetim kurulunun diğer üyelerinin çoğu ilk tahsilli, yaşlıca, kendi halinde insanlardır. Bunlardan heyecanlı ve enerjili bir çalışma beklenemez. Halk nazarında özel durumları fena değildir...istismar hareketleri yoktur...Yönetim kurul üyeleri arasında şimdi uygunluk iyidir. Uray seçiminde yönetim kurul üyelerinden Abdullah ile Mehmet Çalıtı, diğerlerinden ayrı bir yolda çalışmışlar ve araları açılmış, sonradan tekrar düzelmiş ve uyuşmuşlar. Kendilerine bağlı yönetim kurulları adı var kendi yok cinsinden olduğu için aralarında uygunluk olup olmadığı mezbubahis olamaz." (BCA, 490-01-677-289-1).

Yukarıdaki tespitleri yapan A.Menderes'in verdiği bilgilere göre parti çalışmaları şu şekildedir (BCA, 490-01-677-289-1):

Yönetim Kurulunun ilçebayla araları iyidir. Parti kurağının yapılışında, yardım paralarının toplanışında ilçebayın partiye katkıları görülmektedir. Büro çalışmaları düzgün değildir. Yeni harflerle iyi okuyup yazma bilmeyen bir ücretli sekreterleri bulunmaktadır. 1931'den itibaren karar defteri vardır. 1935 yılında sekiz ayda yirmi toplantı yapılmıştır. Karar defteri, aza kayıt defteri, parti kütüğü vardır ancak düzenli değildir. Kongreler hep baştan savma yapılmaktadır. Parti programını yaymak ve halka benimsetmek için henüz bir faaliyetleri görülmemektedir. Teftiş yoktur. İlçe nüfusu 31 bin üye kaydı ise 1782'dir. Son üye kaydı 24.03.1935'de yapılmıştır.

Bütün Kurumlar, Gençlik ve Spor konusunda ise, Parti tüzüğünün 6.maddesine uygun kurumlarla örgütün bağlılığı iyidir. Gençler Birliği adı ile bir futbol kulübü kurmuşlar, fakat yürütülememiştir. Gençlik için başka hiçbir teşekkül yoktur ve parti gençlik ile ilgilenmemektedir. İşçi ve amele esnafın sayısı çok azdır. İç meyilleri normaldir. Seydişehir'de çiftçinin üç dileği vardır (BCA, 490-01-677-289-1):

1.Sayım vergisinin indirilmesi,

2.Bu sene (1935) kurak ve tohum kıt olduğundan tohumluk tedariki,

3.Sulama işlerine sürat ve önem vermekle kuraklığın zararlarının bir an önce önüne geçilmesi.

Tüccar, sanat ve meslek erbabının sayısı çok azdır. Partiye karşı cereyan yoktur. Her hangi bir şekilde irtica besleyici bir devrim aleyhtarlığı yoktur.

Basım ve yayım kurulu yoktur. 4 Babalık, 3 Ekekon, 2 Ulus ve 4 son Posta gazeteleri gelmektedir (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütçe ve Hesap İşleri, Yardım paraları iyi takip edilmemektedir. Başka hiç takip yapılmayan ilçelere göre iyidir. 1933 yılında 258, 1934'te 372 lira parti üyelerinden yardım toplanmıştır. Paraların saklanması tüzüğe uygundur. İyi bir parti kurağı yapılmıştır, Parti Yönetim Kurulu, halk ve ilçebayın yardımları

olmuştur. Bu durum parti için güzel bir iştir. Parti parasından hiç kimseye kendi menfaatleri için avans veya borç verilmemiştir. Genel olarak hesap işleri tüzüğe uygun değildir. Mallar, mülkler konusunda ise, demirbaş defteri vardır. Parti kurağı, Hava Kurumu, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumları ile ortak yaptırılmış, hangisinin ne kadar hissesi var henüz hesap edilmemiş ve tescili de yapılmamıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

Hükûmetin ucuzlatma işleri çok iyi tesir yapmıştır. Bununla beraber, A. Menderes, Ek olarak verdiği bilgilerde, Seydişehir’de, “yeni bir hayat uyandırmaya alan ve araç olabilir” diyerek, yapılan kurağın büyük bir salonu, geniş bir kitap ve okuma odası, gençlik teşekküllerini içine alacak yerleri ve sair kurumlar için çalışma yerlerinden bahseder. Ayrıca, kurağa eşya almak üzere, Seydişehir Şarbayı Ağâh’ın, parti başkanı olarak tanıtılarak, yönetim kurulunun haberi olmadan hukuksuz 1000 TL aldığı ve bununla ilgili eşya kabulüne dair senedin tanzim edilmediğinden imza atılmadığından bahseder. Bu nedenle Şarbay Ağâh ve arkadaşları, halk arasında sözüne inanılır bir kimse olmak vasfını taşımamaktadır (BCA, 490-01-677-289-1).

H. Cihanbeyli İlçesi

Parti İlyönetim Kurulu: İlçe Yönetim Kurulu Başkanı Ali Fuat Ünal’dır. Cihanbeyli’nin yerlisi ve oranın inhisar memurudur. Konya İttihat ve Terakki idadisi son sınıfa kadar okumuştur. Bütün İlçe köyleriyle beraber bu genci tanımaktadır. “Sessiz, sedasız, partiyi tanıtmak ve sevdirmek ülküsüne içten bağlanarak çalışmaktadır. Bu yönde hiçbir maddi fayda kovaladığı yoktur. Çok iyi ahlaklı ve kendisini herkese sevdirmiş, birlik yapmış bir parti başkanıdır. Noksanlarına (muamele, hesap vesaire) rağmen çalışması o kadar müspet ve temizdir ki iki bin nüfusu geçemeyen bir köyde yorulmadan maddi manevi feragat ve fedakârlıkla partimiz için güzel işler başaran bu genci, bu sıfatlarıyla genel yön kurulumuza tanıtılmaktan sevinç duymaktayım.” (BCA, 490-01-677-289-1).

Yönetim Kurulunun diğer üyelerinin bariz vasıfları ve başkanla beraber yürümekten başka yaptıkları yoktur. Bu üyeler hakkındaki bilgiler şu şekildedir (BCA, 490-01-677-289-1):

-Mustafa Ünal: İlk tahsilli, çiftçi koyuncu ve uray üyesi

-Ahmed Gümüş: İlk tahsilli, çiftçi ve değirmenci, uray üyesi

-Mehmed Arif Yılmaz: Çiftçi ilk tahsilli

-Ahmed Akıncı: Az okur yazar, ihtiyat veya milis yüzbaşı ulusal savaşta fedakârlıkla çalışmış

Yukarıdaki bilgilerle birlikte, parti otoritesini istismarı düşünen kimse yoktur. Birbirlerine sıkıca bağlı, partililik ve sevgi bağları vardır.

Parti çalışmalarında, hükümet erkânı ile el ele vermişler, iş ve fikir birliği içinde, menbaaları mahdut olan bu köyde önemli başarılar elde etmektedirler. Sekreter ve işbölümü yoktur. Hepsisi başkanın üzerindedir. Toplantıları düzensizdir. Kongre zabıtları fena değildir. Sık sık müsamereler yapılmaktadır. Halkla konuşulmakta, köylere gidip köylü içinde çalışmaktadırlar. Kasaba için güzel denecek parti binası yapmak için fedakârlık yapılmış. Bu binayı yapmakla Cihanbeyli bir temsil salonu bir küçük okuma yeri, gençliğin sporcuların toplanabileceği bir spor yurdu ve parti çalışmaları için birkaç oda kazanmıştır. Bu binanın içinde tanzim edilmiş bir parti ve gençlik çalışması başlamıştır ve ilerleyecektir. “Kazanın yarı halkı Kürtçe konuşur, bunlara Türk kültürünü aşlamak için başkanın anlayışlı çalışması var. Partinin bir radyosu güzel eşyaları var. Her yönde memleket ve parti işlerine ilgili ve duyguludurlar...Teftiş yalnız bu ilçede oldukça var” (BCA, 490-01-677-289-1).

Merkezin 227 üyesi vardır. İlçe nüfusu 42 bin ve üye sayısı 1700’dür. Son üye 18.11.1934’te yapılmıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün Kurullar, Gençlik ve Spor: Hava, Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumları vardır. Türk Hava Kurumu, 30 Ağustos münasebetiyle partinin önderliğinde bir günde, 7 bin liraya yakın para taahhüdü almıştır. Küçük ve iki bin nüfuslu ilçede, spor teşkilatı vardır. Bu spor kurumununun 47 üyesi vardır. Müsamere ve konferans yolunda çalışma yapmaktadırlar. İyi tanzim edilmiş küçük kütüphaneleri vardır. Spor alanları vardır. Halkın hemen hepsi koyuncu ve çiftçidir. Kaza halkının yarı Kürtçe konuşmaktadır (BCA, 490-01-677-289-1).

Basın ve yayım kurumları yoktur. Yardım paraları iyi takip edilememektedir. İlçede çok koyun vardır. Tuz ucuzlatmasından en çok faydalanan bir yerdir. Tuzu Koçhisar menbaasından üç kuruş on parayla almaktadırlar. Şekerin ucuzlatması da iyi tesir yapmıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

I. Bozkır İlçesi

Parti Yönetim Kurulu: Adnan Menderes'in tespitlerine göre, Yönetim Kurulu Başkanı Abdullah Doğan, Ziraat Bankası Bozkır Sandığı memurudur. Ve Bozkırın yerlisidir. Fena bir adam değildir. Görgüsü ve kabiliyeti sınırlıdır. Yönetim kurulunun diğer üyeleri de fena değildir. Bunda önce Yönetim Kurulu ve başkanı Ziya, "işyarlara kafa tutarak, halkı sindirmek yoluna" giden kimselermiş. Onun için çok aleyhtar kazanmışlar ve kongrede partiden uzaklaştırılmışlardır. Bunlar ve yeni yönetimle aralarında uyuşmazlık vardır. Buna göre, eski yönetim kurulu başkanı Şarbay Ziya, üyelerden birisi Ziya'nın kayınbabası olan Hava Kurumu sekreteri Hüseyin, diğeri halası kızının kocası Hüseyin, birisi de Uray sekreteri Ahmet'tir. Diğer üç üye de bunlara uygunmuş. Bu nedenle partiden uzaklaştırılmaları iyi bir tesir yapmıştır. Parti otoritesini istismar hareketleri yoktur (BCA, 490-01-677-289-1).

Partinin çalışmalarına bakıldığı zaman, hükümet erkânı ile iyi uyuşmuşlardır. Şarbay Ziya ile araları iyi değildir. Uray üyelerini istifa ettirmek suretiyle eski parti başkanı olan Ziya'yı şarbaylıktan düşürmek istemektedirler. Yönetim Kurulu Başkanı Abdullah Doğan, Ziraat Bankası memuru olduğundan hesap işlerini, muamelat ve muhaberat dosyalarını düzeltmiş ve yoluna koymuştur. Kongreler, toplantı vs. intizamları iyidir. Üye kaydı ise, bu ilçede oldukça muntazamdır. İlçenin nüfusu 42 bin, üye sayısı 982'dir (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün Kurumlar, Gençlik ve Spor: Tüzüğün altıncı maddesine uygun olarak, kurumlardan yalnız Hava Kurumu iyi çalışmakta ve örgütle bağlılığı iyidir. Spor örgütleri ve gençlik teşkilatı yoktur. Alan vs. gibi ihtiyaçlarına başlanmamıştır. İşçi, amele, esnafın sayısı bahse değer olacak kadar değildir. Tüccar, sanat ve serbest meslek erbabı da çok azdır. Bir doktor ve birkaç dava vekili vardır. Çiftçi sayım vergisinin indirilmesini ve toprak tahririni istiyor. Partiye karşı açık veya gizli cereyan yoktur. Ve ayrıca irticayı besleyici bir hareket veya devrim aleyhtarlığı yoktur (BCA, 490-01-677-289-1).

Basım ve yayım kurumları yoktur. İlçeye Ekekon ve Yurt gazeteleri köyler sayısınca 72 tane gelmektedir. Bundan başka 5 Közoğlu, 2 Ulus, 2 Cumhuriyet, 2 Sonposta, 1 Tan, 1 Babalık, 10 öğretmene 10 tane Yeni Adam, 1 Yarımay, 1 Hafta mecmuaları gelmektedir (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütçe ve Hesap İşlerinde, yardım paraları hiç takip edilememektedir. Paralarını bankada saklamaktadırlar. Önemli borçları yoktur. Genel olarak hesap işleri iyidir. Mallar, mülkler konusunda, demirbaş defterleri ve mülkleri de yoktur. Hükümetin ucuzlatma işleri halk üzerinde iyi bir tesir yapmıştır. Bozkır'ın Ahırlı kamununa teftişe giden A. Menderes, kamun ocağının sadece adı olduğunu belirtir (BCA, 490-01-677-289-1).

İ. Çumra İlçesi

Çumra Şarbayı Rakım Çumra, ilçe parti başkanıdır. Eşi il genel kurul üyesidir. Rakım Çumra'yı, ilçede sevenler olduğu gibi sevmeyenler de vardır. Sosyal ve ahlak vasıfları fena değildir. A.Menderes'e göre görünürde, "iyi yürekli, girişken, babacan bir arkadaştır. Eli açık, misafir perver, bol lafçıdır. Parti ve memleket işlerinde çok bulunmuş, ilçede en çok göze çarpan odur. Hatta diğer bazı ilçelerde kendisini tanıtmıştır." Yönetim kurulunun diğer üyelerinin parti işlerinde çok belirgin vasıfları yoktur. Yönetim Kurulunda, "nefis sanatlar okulunda okumuş eski öğretmen bir bayan, bir dava vekili, bir tecimer iki de çiftçi vardır." Parti otoritesini istismar edecek hareketler yoktur. Ancak Parti Başkanı Rakım Çumra, hükümet memurlarını elinde tutma "meyil ve itiyadında" olduğu görülmektedir (BCA, 490-01-677-289-1).

Rapora göre, İlçe Parti teşkilatının Çalışmalarına bakıldığı zaman, hükümet erkânı ile iş ve fikir birliği iyidir. Kazadaki hakimle hiç geçinememektedirler. Sekiz senedir buraya yerleşen hâkim, çevre yaparak parti işlerine karışmaya başlamıştır. Büro çalışmaları düzgün değildir. Toplantıları muntazam ve kararlardaki imzalar tam değildir. Kamun kongrelerinin tualgaları yoktur. Tüzük ve genelgeye göre çalışma azdır. Teşkilata bağlı kademeler teftiş edilmemektedir (BCA, 490-01-677-289-1)⁷.

Üye kaydı, tüzük hükümlerine uygun değildir. İlçedeki üye sayısı 2754'tür (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün Kurullar, Gençlik ve Spor: A.Menderes'in tespitlerine göre, tüzüğün 6. Maddesi uygun kurumlarla örgüt arasında her hangi bir aksaklık yoktur. Ancak kurumlar çalışmamaktadır. Spor ve gençlik kurumları yoktur. "Halk, hemen hemen hep çiftçidir. İlin her tarafında olduğu gibi büyük şefe, partiye ve hükümete inanıyor ve bağlanıyor. Zaman geçtikçe bu inan ve bağlantı sarsılmaz ve çözülmez hale" gelmektedir. Tüccar, sanat ve serbest meslek adamlarının durumları ve meyilleri normaldir. Partiye karşı

⁷ Çumra kazasındaki mahalle ve köylerindeki CHP Ocak sayısı ve üyelerine bakıldığı zaman toplamda 26 Ocak, 1048 Erkek, 121 Bayan ve toplamda 1169 üye vardır. En fazla bayan üyenin olduğu yer 38 kişi ile Çumra Minare altı Mahallesidir. Bilgi için bk. BCA, 490-01-677-289-1/108.

cereyanlar yoktur ve herhangi bir şekilde, "irticai besleyici bir hareket ve devrim aleyhtarlığına" rastlanmamıştır (BCA, 490-01-677-289-1). Basım ve yayım faaliyetleri yoktur.

Bütçe ve Hesap İşleri: Yardım paraları takip edilmektedir. Buna göre 1934 yılı üye taahhüdünde 593 lira 82 kuruş vardır. Bu netice diğer ilçelerden çok iyidir. Paraların saklanması tüzüğe uygundur. Partinin önemli bir borcu yoktur. Genel olarak hesap işleri tüzüğe uygundur. Mallar, mülkler konusunda, demirbaş defteri vardır, eşyaya uygundur ve yönetim kurulu tarafından imzalı değildir. Hükümetin ucuzlatma işleri halk üzerinde iyi tesir yapmıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

J. Kadınhanı İlçesi

Parti Yönetim Kurulu: İlçe yönetim kurulu, "bir aile ocağı manzarasını" göstermektedir. Parti Başkanı Ata, kayın babasını, dayısını ve enişterileri olacak birisini yönetim kuruluna almışlardır. Şarbay Enver, parti başkanı Ata'nın akrabalarındandır. Uray kurulunda, Ata ve Enver'in akrabaları vardır. "Köylerde şurada burada muhtarlıklara, parti örgütlerine adamlarını ve tanıdıklarını seçtirmek hususunda titizlik göstermek, kendilerine pek boyun eğmeyen memurlarla uğraşarak attırmak ve bu suretle memurlar üzerinde bir tesir yapmaya çalışmak, bu ilçe yönkurulunun göze çarpan hususiyetlerindedir. Kaymakam ve birkaç memur aleyhinde il yönkuruluna bazı şikâyetler yazmışlar; ben oraya gidince, bu şikâyetlerden bir netice elde edemedikleri için parti işlerinde muvaffak olmanın imkân olmadığını, böyle giderse çekilmeyi düşündüklerini söylediler. Ve bazı memurların attırılması yönündeki dileklerinin yerine getirilmesini benden istediler.

Başkan Ata, az tahsil görmüş bir köy delikanlısıdır. Parti otoritesi adı altında şahsi bir otorite kurmağa meyyaldir. Koyunlarının sayım vergisinde, mal müdürü ile birleşerek bazı yolsuzluklar yapmakta olduğu şüphesi altındadır. Finans sekreteri Cemil Bey ile de konuştum; Ata ve kayın babası Niyazi'nin bu yolda hareketlerini, kanunen tespit edememekle beraber vicdanen kani olduğunu söyledi...(Diğer üyelerden) Başkan Ata'nın kayın babası Selimoğlu Bay Niyazi, zengin bir mütegalibe gibi görünüyor. İsyanda iyi olmayan hareketleri görüldüğünden de bahsedilmektedir. Ebubekir oğlu Osman, Ata'nın enişterileri oluyor. Livate fiilinden üç seneye mahkûm olmuş. Ahmed oğlu Hüseyin, Ata'nın dayısıdır. Dava Vekili Mustafa, mal müdürü ile birleşerek eytam aylıklarında suiistimal yaptıklarından her ikisi de sahtekârlık suçuyla mahkemeye verilmişlerdir...Memurlarla fazla uğraşmaları bana parti otoritesini istismar meylinde olduklarını düşündürüyor...İlçe yönkurul üyeleri arasında uygunluk şüphesiz vardır. Bir birine bağlı örgütler arasında uygunluk olmadığını gösterecek bir meseleye rastlamadım." (BCA, 490-01-677-289-1).

Yukarıdaki tespitleri yapan Menderes, teşkilatı çalışmaları ile ilgili şunları söyler (BCA, 490-01-677-289-1):

İlçebayla ve bazı memurlarla araları fena halde açıktır. Bu yüzden onuncu Cumhuriyet Bayramında öğretmen Hulusi'nin söylevi çirkin bir mesele oluyor. Bu mesele Genel Sekreterliğe yanmıştır. Uray seçiminde, bazı memurların CHP adaylarına rey vermemeleri bu geçimsizliğin kötü bir tezahürüdür. Yine bu memurlarla birlikte, gayri memnunnardan eski Şarbay Bekir, Öğretmen Hulusi ve daha bazı kimselerin birleşerek, bir spor kulübü mevcut olduğu halde, küçük küçük kasabada bir ikincisini kurmak istemeleri diğer kayda değer bir durumdur. Bundan amaç, gayri memnunnarı "spor kulübü adı ve paravan arkasında" bir çatı altında toplamaktır. Bu nedenle, öğretmen Hulusi'nin Kadınhanı'ndan uzaklaştırılması iyi olacaktır. Büro çalışmaları yoktur. Kongreler alelusul ve baştan savma yapılmıştır.

Üye kayıt defterinde 561 üye ismi yazılıdır. Sarayönü kamununda 165'tir. İlçenin nüfusu 23 bin, üye sayısı 726'dır (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün Kurumlar ve Gençlik: Tüzüğün altıncı maddesine uygun kurumlarla örgüt arasında aksaklık yoktur. İlçenin genel durumuna nispeten, gençlik canlıdır. Bir okuma yeri ve temsil verecek salonları vardır. Arada sırada temsil verilmektedir. Bir futbol kulübü vardır, ikincisini açmak ikilik içindir, uygun değildir. Futboldan başka alanlar açmak için merkezden yardım gerekir. İşçi, amele, esnaf sayısı çok azdır. Halkın hemen hepsi çiftçi ve hayvancıdır. Partiye karşı açık ve gizli cereyan yoktur. Ancak, parti başında bulunanlarla mücadele vardır. "Burası geri ve açılmamış bir kasabadır. Fakat, her hangi bir şekilde irticai besleyici bir hareket ve devrim aleyhtarlığı sezilmiyor. Peçe ve çarşafın kalkması için karar verilmiş henüz harekete geçilmemişti.

Kadınhanı'nda basım ve yayım yoktur. Yardım paralarının toplanması iyi durumdadır (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütçe ve Hesap İşleri: Yardım paralarının toplanması diğer ilçelere göre nispeten daha iyidir. Paraları yoktur. Partinin mal varlığını incitecek borçları yoktur. Genel olarak hesap işleri tüzüğe uygundur. Demirbaş defteri vardır, eşyaya uygundur. Tuz ve şeker ucuzlatması halka çok iyi tesir yapmıştır (BCA, 490-01-677-289-1).

K. Akşehir İlçesi

Parti Yönetim Kurulları: Adnan Menderes'in raporlarına göre, Akşehir İlçesi yönetim kurulu üyeleri, sosyal ve ahlâk vasıfları ve halk nazarında özel durumları iyi olan insanlardır. Ancak, Akşehir oldukça büyük, zengin ve ileri bir ilçe merkezi olduğundan, üyelerinin özel kıymeti bakımından daha iyi bir yönetim kurulu seçilmesinde zorluk yoktur. Adnan Menderes'in bu görüşünün sebebi, ağa ve eşraf kafalılarının dışında yönetimi oluşturmak fikridir. Parti Başkanı Dr. Aziz'dir. Beraber çalışacağı arkadaşları, tamamıyla kendine itaat edeceklerden seçmiştir. Yönetim Kurulu üyelerinden birisi Dr. Aziz'in kayın babasının kardeşidir, birisi partinin ücretli sekreteri, birisi saraç ustası, birisi arabacı ustasıdır. Son ikisi gayet az tahsilli, memlekette çok az tanınmış kimselerdir. Yönetim Kurulunda bir de eczacı vardır. Parti Başkanı Aziz, münevver, çalışkan, halkın içine girmesini bilen bir arkadaştır. Eşraf kafalı ve ağalardan başka hemen hemen herkese kendisini sevdirmiş, halkla gençlerle beraber olmuştur. Menderes, bu olumlu düşünceleriyle beraber, Dr. Aziz'den, "daha muntazam ve metotlu bir parti çalışması"dır. Bunu yapabilecek liyakattedir. Bununla beraber, parti otoritesini istismar edecek hareketleri yoktur. Yönetim Kurulu üyeleri arasında sevgi ve uyumluluk vardır (BCA, 490-01-677-289-1).

Parti Çalışmaları: İlçebaşla, Şarbay ve Uray ile gayet iyi anlaşmaktadırlar. Büro çalışmaları düzgün değildir. 5.1.1933'ten önce karar defteri yoktur. Kongrenin tüzüğe uygun olmadığına dair bir şikayete rastlanmamıştır. Parti programını yaymak ve benimsetmek için bariz faaliyetleri yoktur. Kendilerine bağlı kademelerin, kasaba içindeki örgütlerin bile toplantıları bile teftiş edilmemektedir. Üye kaydı 86 ve 12.maddelere uygun değildir. Parti üye sayısı 2660'tır. Muhitin sevdiği ve özel kıymeti olanların partiye alınmasına önem verilmiştir (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün Kurumlar Gençlik ve Spor: Tüzüğün 6ıncı maddesine uygun kurumlarla örgütün bağlılığı iyidir. Spor örgütlerinin ve gençliğin çalışması diğer ilçelere göre çok iyidir. Burada gençlik "taazzuv etmiş", halkevinin birkaç şubesi halkevi açılmadığı halde kurulmuş gibidir. İşçi, amele ve esnaf durumları ve iç meyilleri normaldir⁸. Çiftçi, tüccar, sanat ve serbest meslek adamlarının durum ve meyilleri iyidir. Akşehir toprağı zengin, ticarete açılmış bir ilçedir. Pancar ekiminin de ilçenin gençliği bakımından faydası olmuştur. Programa karşı açık ve gizli meyil taşıyanlar yoktur. Partiyeye karşı cereyan yoktur. Bu tespitlerle beraber Adnan Menderes, inkılaplar açısından önem arzeden şu cümleleri söyler: "Ben Akşehir'de iken peçe ve çarşafı atmak seferberliğinin harareti üzerinde idi. Bu hareketi başında ve çok faydalı olarak Parti başkanımız koşuyordu. Terziler harıl harıl manto dikmekte idiler. Ufak tefek ağız münakaşaları oluyordu fakat, ehemmiyet verilecek mana ve derecede değildi." (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütçe ve Hesap İşleri: Akşehir'de yardım paraları iyi takip edilememektedir. Sonucu iyi değildir. Para alınırken dip koçan kullanılmış ve birçok dip koçanlarında makbuzu alanın imzası yoktur. Paraların saklanması tüzüğe uygundur.12.12.1933'den 1935'e kadar, saraf vesikası tamam ve muntazamdır. Partinin özel varlığını incitecek borç yoktur. Mallar, mülkler konusunda demirbaş defteri vardır, eşyaya uygundur. Ucuzlatma halka iyi tesir etmiştir (BCA, 490-01-677-289-1).

III. ADNAN MENDERES'E GÖRE KONYA'DAKİ GENEL BAŞARISIZLIĞIN SEBEPLERİ, BANKALARIN DURUMU VE BELEDİYE

Konya'da genel başarısızlığın durumunu değerlendiren Menderes, bundan önce kısaca Belediye ve Bankalarla ilgili bilgi verir.

Konya'da 1935-36'larda bulunan İktisat, Ahali ve Ticaret Bankaları hakkında Adnan Menderes şu değerlendirmeleri yapar (BCA, 490-01-677-289-1):

"Bunların kuruluşunda halkın sermayeleri yokmuş. Yukarıda yazdığım gibi, bu bankaların idare meclisleri mahdut kimselerin elindedir ki, bunların parti ile sıkı ilgisi bilinen bir hakikattir. Onun için bu bankaların mali durumlarının iyi olmaması, parti başındaki arkadaşlar üzerine söz çeken sebeplerden birisi oluyor. Ticaret Bankası hali iflastadır,

⁸ Merkez Kaza Heyetinden CHF Vilayet İdare Heyeti Riyasetine gönderilen 28 Şubat 1934 tarihli başka bir yazıda, "Fırka nizamnamesine göre merkez kazaya merbut olmak üzere şehir dahilinde beş nahiye ocağı küşat ve teşkilatı yapılmış"tı, bilgisi verilir. Bk. BCA, 490-01-677-289-1/92.

yatırılmış sermayesi yüz bin içinde olan bu banka, idare İdare Meclisinin üyesinden birisine altmış bin liraya kadar kredi yapmış diyorlar, diğer iki banka da iyi durumda değildir. Aksiyonları % 24 ile satılıyor, alan yokmuş”.

Adnan Menderes, Belediye hakkında ise şunları söyler: Uray’ın (Belediyenin) çok borçlu olması Konya’da CHP’nin durumunu zorlaştıran meselelerden birisidir. “Bir yerde her hangi, bir amme işin iyi görülmemesi veya amme müessesinin iyi çalışmaması dolayısıyla” partiye yüklenen bir kusur olmaktadır. Konya’da urayın borçlu ve atıl durumu her kesin haklı tenkidini üzerine çekmekte iken parti başkanının urayın başında bulunması, mahzurlu görülecek bir cihettir (BCA, 490-01-677-289-1).

Yukarıdaki değerlendirmelere göre bankalarda para yoktur ve belediyelerde borç sıkıntısı ve atıl durumlar vardır.

A.Konya’daki Genel Başarısızlığın Sebepleri

Adnan Menderes, CHP’nin Konya’da durumunu güçleştiren sebepleri şöyle değerlendirir. “Hükümet reisi ile parti başındaki arkadaşların, anlaşamamış, iş ve fikir birliği yapamamış olmalarıdır. İlbay (Vali) Cemal Bardakçı, parti nüfuzuna dayanmak yolundaki hareketleri çok kırmıştır. Onun için kendisini sevmeyenler. Parti başkanı ve il yönkurul üyelerinden bazıları, ilbaydan uzun şikâyet yaptılar. Parti ile beraber çalışmadığını, partiye yardım etmek şöyle dursun, her vesile parti nüfuzunu kırmağa uğraştığını söylediler. Kadınlara karşı zaafını ve çapkınlığını halkın hoş görmediğini anlattılar. Araştırdım, ilbayın kırmağa çalıştığı nüfuzun parti nüfuzu olmadığını gördüm. Parti ile değil, parti başındakilerle beraber çalışmadığı iddiasına gelince, bir hakikattir. İlbay bu hususta az çok haklıdır da. Hükümet kuvvetinin de kendilerine mümaşaat edici olmasını isteyenlere, ilbayın boyun eğmemesi, hükümet prestijini ve otoritesini üstün tutmağa temin ettiği kadar, partinin vakarını korumak ve yükseltmek yönünden faydalı olmuştur. Çünkü olur olmaz işlerde parti nüfuzunun ileri sürülmesi artık görülmez olmuştur” (BCA, 490-01-677-289-1).

Konya’daki parti çalışmasının her alanda görülen ve bütün ile sari olan “atalet ve kayıtsızlık”, Adnan Menderes’in üzerinde durduğu diğer bir konu olmuştur. Bu durumun ise başlıca iki sebebi vardır (BCA, 490-01-677-289-1):

1.Tüzük ve genelge hükümlerine ve parti yüksek onurunun emirlerine kabili ihmal, yapılsa da olur, yapılmasa da olur gözüyle bakılmakta olması,

2.Kademelerin kendilerine bağlı örgütle sıkı bir teftiş ve mürakabede bulundurmaları ve çalışmağa sevk etmeleri çok önemli bir parti görevi iken bunun tamamile ihmal edilmiş olmasıdır.

İlyönkurulu, bütün ilde böyle sıkı bir teftiş ile bütün teşkilatı, tüzük hükümlerine göre harekete geçirmesi, çalıştırması lazım gelirken bu, asla yapılmamıştır. Asıl garibi, ilyönkurul başkanı ve ilyönkurul üyeleri, şuraya buraya parti işleri zımında gittikleri halde, gidilen yerdeki parti çalışmasının tüzük ve parti emirlerine göre olup olmadığını sormamışlardır bile...Teşkilatı böyle sıkı sıkı ve disiplinli bir çalışmaya sevk etmek, üzerlerine fahri olarak parti ödevi almış arkadaşları; asla fazla ve lüzumsuz bir tazyika tabi tutmak demek değildir. Bu ilin her yanında canlı bir parti varlığı yaratabilmek için tatbiki zaruri bir disiplin meselesidir. Böyle disiplinli bir çalışmaya uymak istemeyenlere yer vermemelidir. Çünkü, kıvanç ve şükranla görülüyor ki, partimizin her hangi işinde çalışmağa, vazife almağa tehlik gösteren her yerde birçok arkadaşlar bulunuyor. Konya’da bilhassa merkezde pek çok istekli arkadaşlar vardır ve bulmak mümkündür.” (BCA, 490-01-677-289-1).

Konya şehir nüfusunun Anadolu için mühim sayılacak bir rakama sahip olduğuna dikkat çeken Adnan Menderes, “Doktor, avukat vesair okumuş birçok elemanlar vardır, fakat uzakta tutuluyor. Konya’da lise, kız erkek öğretmen ve ortaokulları, sanat okulu, süel (askeri) orta okul var. Vaktiyle hukuk okulu da varmış. Ve birçok mezunlar yetiştirmiş. Onun için ne yalnız adlarla yer tutacaklara yer vermeğe, ne parti ve muhtelif teşekkülleri mahdut sayıda kimselerin elinde bırakmağa asla mecburiyet yoktur” (BCA, 490-01-677-289-1).

Bütün bu tespitlerle beraber Adnan Menderes, raporun ara sonucu olarak, “Konya’da parti işlerinin Genel Sekreterliğimizce el atılmağa ve yürütülmeğe muhtaç bir durumda olduğunu arz eyleyerek” (BCA, 490-01-677-289-1), raporun diğer kısmına geçecektir. Buna göre, Konya’da ilyönetimi farklı meskeleri kucaklayan geniş katılımı sağlayamamış, halkla bütünleşememiştir.

B.Konya’da İlyön Kurulun Durumu

Adnan Menderes, raporunun önemli bir kısmında İl Yönetim Kurulunu, parti yönetim kurulu, çalışmaları, üye kaydı, bütün kurumlar, gençlik spor, neşriyat, bütçe hesapları, mallar, mülkler gibi alt konu başlıklarıyla birlikte ele almıştır (BCA, 490-01-677-289-1/11-17). Menderes, genel olarak bu bölümler içinde, çalışmalarla ilgili, vali ile İl Yönetim Kurulu arasının iyi olmadığı ancak, il kongresinin tüzüğe uygun çalıştığı ve karar defterinin düzenli olduğunu belirtir. Parti programını kitleye yaymak için bir faaliyet

yoktur ve çalışma derecesi çok zayıftır. Üye kaydı konusunda, 600 bin nüfuslu Konya'da üye sayısının 34001 olduğuna dikkat çeken Menderes, "bilhassa özel kıymetli olanların partiye alınmasına önem vermek hususunda ilçeleri, gereken yolda çalıştıracak tesir" yapılmadığı konusunun altını çizmiştir (BCA, 490-01-677-289-1/13).

Bütün kurumlar, gençlik ve spor başlığı altında; tüzüğün altıncı maddesine uygun kurumlarla örgüt arasında bir aksaklığın bulunmadığına dikkat çekilirken, bu kurumları "çalıştıracak enerji, direktif ve yardımı vermekte" parti örgütünün çok geri olduğu ifade edilmiştir. Örnek olarak, Türk Hava Kurumuna üye kaydı konusunda Adnan Menderes, Konya'da bulunduğu sırada hiç denecek mahiyette çalışma olduğunu söyler. Üye taahhüdü Konya'da 2998 liradır. Konya'da 4 tane spor kulübü vardır. Federasyona bağlı olanlar İdman Yurdu, Gençler Birliği, Selçuk Spor ve Ural Spor. Sporun memlekette gelişmesi için "Yönkurullara", spordan anlayan şahsiyetlerin seçilmesini isteyen Menderes, büyük bir şehir olan Konya'nın güzel bir spor sahasına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (BCA, 490-01-677-289-1/15).

Rapora göre, Konya'da işçi ve amele azdır. CHP'nin ön ayak olmasıyla esnaf teşkilatlandırılmıştır. Buna göre 23 esnaf cemiyeti teşkil edilmiş, bunlar için Ölübelendi Kamun Ocağında yer tahsis edilmiştir. Ancak, bu cemiyetlerim pratik faydaları yoktur. CHP parti teşkilatının Konya'da gösterdiği hususiyet dolayısıyla "işçi, amele, esnaf ve bütün halk parti ile sıkı bir kaynaşma halinde değildir" (BCA, 490-01-677-289-1/15). Çiftçi, "tecimer", sanat ve serbest meslek adamlarının partiye karşı sevgi ve bağlılıkları olmakla birlikte, "hep karşıdan seyirci vaziyetindedirler" (BCA, 490-01-677-289-1/15). Avukat Hulki'den hareketle Baro/avukatların kazanılması ya da Atatürk'e, 1930'ların başında "haince" yazılar yazan (hapiste de yatan) Almanca öğretmeni Sabahattin Ali'nin, Cumhuriyet'in 10. yılında affı ile Kültür Bakanlığında memuriyete başladığından bahisle edebiyat alanında tanınması nedeniyle etki alanı olması konusundan bahseder. Yani çeşitli meslek temsilcileri partiye kazandırılmalıdır (BCA, 490-01-677-289-1/15-16).

Konya'da Neşriyat: Adnan Menderes'in Konya neşriyatıyla ilgili tespitlerine göre, Konya'da *Ekekon*, *Babalık*, *Yeni Ses* gazeteleri çıkmaktadır. Bunlardan *Ekekon*, Parti'nin olup, partinin direktifleri doğrultusunda hizmet veren oldukça iyi bir gazetedir. *Babalık* gazetesi ise, "Parti yönkurulu", "aleyhinde çalışmak isteyen, fakat parti disiplininin takyitleri altında pek fazla ses çıkaramayan, her halde parti başındakilerle anlaşamadığı zaman zaman tezahürler gösteren bir yoldadır. Uray işlerine ve Şarbaya çatmak suretile memnuniyetsizliğini açığa vurmaktadır...Parti, ülkü ve maksatlarının yayımında il yönkurulu *Ekekon*'dan faydalanmaktadır. Bu gazete Parti'nin doğrudan malıdır" (BCA, 490-01-677-289-1/16).

Partinin bütçe ve hesap işlerinde, genel olarak hesapların düzgün tutulduğuna belirten Menderes, faaliyetler için para toplanabileceği konusunun altını çizmiştir. Konya'nın ucuz bir şehir olduğuna dikkat çeken Menderes, Parti'nin "para için kıvranırsa" ilyönkurul sekreterinin 205 liralık aylığını çok bulur (BCA, 490-01-677-289-1/17). Mallar ve mülklerle ilgili genel durum şu şekildedir (BCA, 490-01-677-289-1/17):

Demirbaş defteri vardır ancak altı yön kurulca imzalı değildir. Halkevine tahsis edilen bina ile spor alanı yapılmak üzere alınan arsanın tapuları Genel Sekreterliğe sunulmuştur. Türk Ocağından devralınan binanın eytam bankasına olan iki bin liraya yakın borcu ödenmediğinden tapusu alınamamıştır. Kullanılmaları iyidir. Hükümetin ucuzlatma işleri halk üzerinde iyi tesir etmiştir.

Yukarıdaki tespitlere göre İlyön Kurulu esnafın teşkilatlandırılmasında başarılı olmuş ve bazı basın organları faaliyetlerini sürdürmektedir.

C. Halkevi ile İlişkiler ve Kongreler

1935 yılının Aralık ayında Adanan Menderes tarafından tutulan rapora göre, Parti Yönetim Kurulu'nun Halkevi çalışmalarına ilgi ve nezaretleri çok azdır. "İlyökurulda Halkevi Başkanlığı yapacak ülkülü, kültürü kuvvetli, gençliği münevverleri etrafında toplayacak bir arkadaş yoktur" (BCA, 490-01-677-289-1/18). Verilen bilgilere göre Halkevi Başkanı Ferit Uğur, 25.03.1935 tarihinde istifa etmiş ve Yönkurulda içinde başkanlık yapacak kimse yoktur. Yönkuruldan Faik Doyman ve arkadaşlarının "emir ve icbarı ile" Ferit Uğur, 10 Haziran 1935'e kadar idare ediyor ve bu tarihte kesin olarak çekiliyor. Menderes, Konya'da iken üç ay Halkevi'nin başkansız bulunduğunu ve hiçbir faaliyetinin olmadığını belirtecektir.

Teşkilat olarak Halkevine gelir temin edici girişimler olmuş, ancak elde edilen gelir, "yalnız hususi muhasebeden verilecek yardıma münhasırdır ve azdır" (BCA, 490-01-677-289-1/18). Halkevi ve şube yönetim kurulları belki işlerinin ehli olabilirler, "fakat ödevlerini yapmamakta ve yapmamaktadırlar"

(BCA, 490-01-677-289-1/18). Bu tespitlerle beraber Menderes, Konya'da bulunduğu süre içerisinde halk dersanelerinin, çalışmadığı konusuna dikkat çekerek, bunun sebebini ayrıca arz etmiştir.

Kongrelerde görülen alakasızlık da parti ödevleri karşısında kâfi heyecanla ilgilendirilmediğinin, bu yönden çalışılmadığının belgesi olarak kaydolunabilir. Hiçbir tarafta alakalı ve tertipli bir kongre olmuş değildir. Kongreleri angarya kabilinden bir formalite olarak yapıyorlar; partililerin pek azı kongrelere gelmektedir (BCA, 490-01-677-289-1)⁹.

Rapordan anlaşılacağı üzere Adnan Menderes Halkevi çalışmalarından ve kongrelerle ilgili durumlardan pek memnun değildir.

IV. OSMAN ŞEVKİ ULUDAĞ'IN KONYA GEZİ RAPORU

Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ'ın, 2 Ekim 1935 tarihli imzasıyla CHP Genel Sekreterliğine sunulan raporda çeşitli konular ele alınmıştır. Hastalığı sebebiyle Konya'nın üçte birini "Azad günleri" dolayısıyla gezemediğini söyleyen Uludağ, Konya merkez, Akşehir, Ereğli, Karaman, Ilgın şartlarıyla Argıthan Kamunu, Ilgın Akşehir arasındaki köyleri dolaşabilmiştir. Bu gezisinde Konya Milletvekili M. Halid Üner, kendisine arkadaşlık etmiştir (BCA, 490-01-678-294-1/152).

Raporun genel görüş bölümünde; şarlarda, kamunlarda ve köylerde halk devlete tamamiyle bağlıdır, ona inanmaktadır, yaptıklarını beğenmektedir anlayışına göre, halk sayılablarını görmekten, seçtikleri adamların kendileriyle ilgili olduklarına tanık olmaktan dolayı sevinmektedirler. Halk çok kez kendisine yapılan haksızlığı dile getirmiştir. Özellikle "sayım vergisi bağlanırken kendi hayvanının bir yaşına girmedeği ve bunun içinde verginin bağlanışında yolsuzluk" olduğu dile getirilmiştir. Dolayısıyla Adnan Menderes'in ilçelerle ilgili yaptığı bu konuyla ilgili rahatsızlık tespitiyle örtüşmektedir.

"Halk, devlet büyüklerinin yalnız harp alanındaki başarılarını değil, yurdumuzu bayındırlaştırmak, kendilerini daha rahat yaşatmak için harcadıkları kudreti de pek iyi görmekte ve bilhassa yaşlılar eski devirlerle zamanımızı karşılaştırarak bu günlere yetiştiklerinden ve bu günleri gördüklerinden dolayı sevinçler göstermektedir" (BCA, 490-01-678-294-1/154).

A. CHP'nin Durumu

"Parti Konya merkezinde sessiz bir surette çalışmaktadır. Karaman'da, Akşehir'de partinin çalışması göze daha çok çarpmaktadır. Ereğli ve Ilgın'daki parti işleri düzeltilmeye muhtaçtır. Köylerde daha fazla çalışmak lazımdır." (BCA, 490-01-678-294-1/154).

Yukarıdaki tespitlerini yazan Uludağ, gördüğü ve duyduklarını olduğu gibi anlatma yolunu seçmiştir. "Konya'da partinin başında bulunan arkadaş seçkin, içten ve kendi onurunu herkese tanıttirmiştir. Bunun doğru bir arkadaş olduğunu yazmak bir ahlak borcudur." Parti Başkanının Konya ilbayı ile iyi anlaşmakta olduğuna dikkat çektikten sonra, parti başkanından aldığı bilgilere göre, Konya ilinde 34001 üye vardır. Karaman'da parti üyelerinin sayısı ve kayıtları henüz deftere geçirilmektedir. Ilgın'da durum aynıdır. Bu nedenle parti başkanının verdiği üye sayılarının "doğruluğu kuşkuludur". Bu tespit, Adnan Menderes'inde "üye kayıtları" konusunda sürekli tutarsızlık olduğunu doğrulamaktadır.

Dr. Uludağ Köyleri çok gezmemiş olsa da "Yılanlı Yusuf" Köyünde, arkadaşlarla görüşmek istediği vakit, köylünün, "burada fırka Ömer Ağadır" söyleminden hareketle buradaki "kolların" sayı ve keyfiyet bakımından kuşkululu olduğunu dile getirecektir (BCA, 490-01-678-294-1/155).

Konya'daki parti üyeleri, "vermeğe mecbur oldukları verimceyi" vermemekte, Konya ve kolları bu yüzden devlet ve belediye yardımıyla geçinir ve hatta orada borçlarının ödenmesini Ankara'dan istemektedirler. "Konya'da bir esnaf Cemiyeti kurulmuş, bu kurumun 4000 üyesi vardır ve hepsi de partiye yazılıdır. Fakat, partiye ve kendi kurumlarına para yardımında bulunmazlar, hatta partiden yılda bin liradan artık para alırlar. Ben şimdiye kadar partinin İstanbul, Bursa ve Edirne'de bulunan teşkilatı üstünde yaptığım incelemelere göre, oralarda bugün elimizde bulunan CHP tüzüğünün 13. Maddesine göre her partilinin partiye yapacağı para yardımının ödenmesi, eksiksiz olmasa bile kısmen olsun yapıldığını gördüm. Buna karşı Konya'da hiç kimsenin para vermemesi ve günlük ihtiyaçları için lazım olan parayı da hükümetten beklemesi oradaki parti başkanımızın çok onurlu ve çok doğru olmasına ve böyle tanınmasına aykırı olarak benim anlamağa vakit bulamadığım bir durum karşısında olduğu sanısına sapıyorum" (BCA, 490-01-678-294-1/155). Yine burada yapılan tespit, Adnan Menderes'in bütçe ve hesap işleri başlığı altında sıkça dile getirdiği bir konuyu, "yardım" meselesindeki sıkıntıyı doğrulamaktadır.

⁹ Partiye kayıt 1.12.1942 tarihinde yapılmış ve büro şefliklerine 07.12.1942 yılında gönderilmiştir. Bk. BCA, 490-01-678-294-1.

B. Karaman

Dr. Uludağ, 1934 seçimlerine gelene kadar, Karaman'daki parti kollarının düzenli yazı defterlerinin olmadığı, ancak 1935'te yasalara göre defterlerin tutulmaya başladığını söylemektedir. Partiyi temsil eden başkan ile ilçebay arasında tam bir anlaşma mevcuttur. Partinin burada 152 kişilik düzenli ve temiz salonu olmasına rağmen, 300 partiliyi alacak yeni salon yapılması Karaman'daki çalışmanın önemini göstermektedir. Dolayısıyla Karaman, partinin Konya ilindeki kuvvetli merkezlerinden birisidir (BCA, 490-01-678-294-1/156). Adnan Menderes de Karamanla ilgili tespitlerinde yeni yönetimin uyumlu olduğunu söylemektedir.

Uludağ'ın tespitlerine göre, parti Karaman'da bir büro açmış ve partiye bağlı olanların, hükümet kapılarındaki işlerini parasız görmeye başlamıştır. Bu durum başka ilçelerde görülememiştir (BCA, 490-01-678-294-1/156).

C. Akşehir

Dr. Uludağ'a göre Akşehir de Konya ilinin kuvvetli merkezlerinden birisidir. Partinin yazılı üyesi 3645'tir. Genel nüfusun 1/13'üdür. Parti üyelerinin ödedikleri yıllık yardım parası 400 lira civarındadır. Devlet ve parti adamları arasında olduğu gibi halk arasında da karşılıklı sevgi ve saygı vardır (BCA, 490-01-678-294-1/156). Kasım 1935'ten üç ay önce Adnan Menderes'in verdiği kayıtlı üye sayısı 2660'tır. Üç ayda 1000 üye artışı çok dikkat çekicidir. Şüphesiz bakılması gereken bir durumdur. Ya da Adnan Menderes'in ziyaretinden sonra parti teşkilatı çok iyi çalışmıştır.

D. Ereğli

Dr. Uludağ, Ereğli gezisinden siyasi olarak olumsuz etkilenmiş ve Ereğli'yi, "yüreklrimizde acılar doğurduğunu", "burada boğucu bir hava esiyor" cümleleriyle betimleyecektir. Çünkü, burada parti başkanının, "kendisini hükümeti kuvvetlendirmekten ziyade onu kontrol etmek yetkesinde sanması Ereğli havasını boğucu ve nefes alınmaz bir hâle getirmiştir. Burada hükümet ve parti ayrı ayrı şeylerdir. Fakat yazıl ki, hükümet ve parti büyükleri arasındaki anlaşmazlık halk arasına kadar yayılmış ve ortalıkta tiksindirici dedikodular türemiştir.". İlçebayın söylediklerine göre (BCA, 490-01-678-294-1/156); "burada şahsi ihtiraslar, gayri meşru hareketler vardır, doğru iş onların hesaplarına gelmiyor, parti idare heyetinde bulunan B. Fethi ve B. Bahri evvelce Serbest Fırkanın en kuvvetli adamlarıdır. Ayrancı Köyü'nde Vahdi, Ağzıboğaz K.de Hasip hükümet tarafından nazeret altında bulundurulmasına lüzum gösterilen şahıslar olduğu halde bu gün ocak reisleridirler.)

"İlçebay'ın bu ağır suçlamalarını parti müfettişi B. Adnan (Menderes) incelemiş olacağı için Genel Sekreterlik yanınd müfettişin vardığı sonuca etki yapmamak düşüncesi ile" Dr. Uludağ değerlendirme yapmaz. Sadece, Parti başkanı olan Şarbay ile İlçebay arasındaki anlaşmazlığın halk arasında yayıldığını ve halk arasında gruplar topladığı konusunun altını çizer. Yine hükümet başkanının sözlerine göre (BCA, 490-01-678-294-1/157): Son sayılab seçiminde Zanapa Kamununda gösterilen gösterilen ikinci seçmenler için halkın oy vermek istemediklerini ve kendisinin Ereğli'de menfi ruhlulara burada neye duruyorsunuz? Reylerinizi verdinizse çıkınız, burası kahve ocağı değil" dediğini, "kendi ağzından çıkan sözleri değiştirmeksizin Genel Sekreterliğe bildirmekte fayda gördüm" diyecektir (BCA, 490-01-678-294-1/157).

Ereğli Parti Başkanının sözlerine göre, Ereğli civarında 1240 partili olduğu, bunun genel nüfusun 20'de biri olduğu ve bunların hepsinin para yardımını ödemektedirler (BCA, 490-01-678-294-1/157).

Adnan Menderes'in verdiği, "İlçe nüfusu 32 bin olup, üye sayısı 1037'dir. Altı aydır hiçbir üye kaydı yapılmamıştır" bilgisi ile burada verilen bilgi arasında farklılıklar vardır. Üç ayda 200 kişilik farklı üye sayısı vardır. Ayrıca, A.Menderes, şarbaylıkla ilgili bazı sıkıntılara dikkat çekmesine rağmen, Ereğli'de parti otoritesini sarsıcı hareket görmedim demektedir (BCA, 490-01-678-294-1).

E. Ilgın

Yakın zaman kadar Ilgın'da işlerin iyi gitmediğine dikkat çeken Dr. Uludağ, yeni parti başkanı ile şarbay arasında anlaşmanın çok iyi olduğunu ancak, "şarbay olan zat bu günkü parti durumuna adeta düşmandırlar. Yeni Parti başkanına ve İlçebaya göre: "Belediye reisi halkın ihtiyacını suiistimal ederek kendi tarlasındaki pancarları sulamak için suyu zapt etmesi, halk üzerindeki tegallüplerinin aşırı derecede olması gibi lekelerle bulaşıktır. Eski parti başkanının adına birçok yolsuzluklar söylenmektedir. Bu zatın partililerden (Kafa parası) deye para aldığı hakkında belgeler gördüm. Partimin yolladığı müfettiş B. Adnan bu noktaları da incelemiş olacağı için işi kurcalamadım. Ancak arkadaşım sayılab B. M. Halid Öner'in de yanında olduğu halde şarbayın söylediği bazı sözleri olduğu gibi yazmakta mecburluk görüyorum:

"Konya merkez heyeti ile aramızda ihtilaf çıktı. Bu ihtilafın zahiri sebebi intihabın nizamname ahkâmına münafi olarak yapıldığıdır. Fakat hakiki sebep, şahsi menfaate müstenittir. Bizim buradaki teşkilatımız onları korkuttu, birliğimiz onları ürküttü. Sebep, Konya'dakilerin korkusudur. Arada Lenç Şirketi, hastane inşası meselesi, Konya elektrik işleri, muhasebe hususiyeye, aksiyon alımı gibi birçok şeyler vardır ki bunlar ortada dururken Konya'dakilerin bizi sevmesi imkânı yoktur. Konya'dakiler karşılarında kuzu görmek istiyorlar. Halbuki biz kuvvetimizden eminiz ve kolay kolay yenilmeyiz. Onlar Ereğli'de belediye ve fırka reisinin başına çorap örmek istediler. Fakat Ereğli'de bizim gibi kendilerine karşı ayak direyen bir münevver buldular. Karşılarında laf söyleyecek, idraklerinin üstüne çıkacak insan görmeğe tahammül edemiyorlar..."

Ve bu arada söze karışan partinin eski başkanı da:

"Onlar yapılan intihapta bizim kazanmamızı çekemezler, halbuki biz bu muntıkada ne istersek yapabiliriz. Onlar intihabı feshederek yeni intihap yaparlarken, arkadaşlarımızın yardımı olmasa dahi, ben yalnız başıma şöyle bir boy gösterseydim kimse onlara kimse onlara rey vermezdi. Onlar ne zannediyorlar? Sanki bizi mağlup mu ettiler. Şaşarım akıllarına. Bugün dahi istesem halkın reylerini kendim için toplayabilirim."

Ben bu sözleri muhakeme etmeyeceğim, ancak ilçe başkanının aynı durum hakkındaki sözlerini aynen yazmaktan kendimi tutamayacağım, İlçe bay diyor ki:

"Bu adamların söyledikleri doğrudur: Bunlar halkı istibdatları altında bulundurmaktadırlar. Kazanın kaymakamlarını bile kendileri ile beraber olmazlarsa halkı ayaklandırarak ve şikâyet ettirerek attırmağa alışmışlardır. Bu adamlar hakiki derebeyleridir" (BCA, 490-01-678-294-1/157).

Yukarıdaki satırları yazan Dr. Uludağ, bu durumun Ilgın'da yaşayan halkın, "Cumhurluk nurlarından faydalanmasına engel" olduğunu söylemiştir.

Yukarıdaki konularla ilgili Adnan Menderes, Ilgın'da sıkıntılar çekildiğini söylemiş ve il Başkanı Şevki Ergun'un bu şahısları partiden uzaklaştırma sebebi olarak, diğer ilçelere örnek olacak "dik kafalı" davranışlarını göstermiştir (BCA, 490-01-677-289-1).

Dr. Uludağ, Akşehir ve Ilgın dağları arasındaki Köylerle ilgili ise, daha iyi çalışmak gerektiğini söyleyecektir. Karahüyük Köyü'nde kendilerini karşılayan köylüye: "Bizim Cumhur reisimiz kimdir" sorusuna köylünün çoğu cevap verememiş susmuş, birisi İsmet Paşa derken, bir köylü Gazi Mustafa Kemal derken, "Atatürk" adını söyleyen olmamıştır (BCA, 490-01-678-294-1/158).

Yukarıdaki tabloya göre, Parti ile devlet teşkilatının anlaştıkları yerlerde halk da canlıdır. Fakat Ilgın ve Ereğli gibi yerlerde, partililer, "kendilerinde devlet işlerini kontrol etmek ve devlet memurlarına talimat vermek gibi salahiyetler olduğu sanısına kapılan yerlerde ise halk renksiz, görünüş tatsızdır." (BCA, 490-01-678-294-1/158).

O halde çare nedir? Parti müfettişlerinde ters düşmek istemeyen Dr. Uludağ, hüküm vermekten çekinerek, objektif bir bakış açısıyla, samimi Konyalı arkadaşlarının düşüncelerini paylaşacaktır (BCA, 490-01-678-294-1/158):

"Konyalılar aralarında birisinin yükselmesini ve sivilmesini çekemezler ve hatta seçilen sayılardan bir kısmının Konyalı olmamaları kendilerini daha memnun bırakmıştır. Konya'da CHP'nin başına, başka illerde olduğu gibi Konyalı olmayan bir sayılab geçmelidir. Eğer böyle biri başa geçerse Konya ilinde Konyalılardan daha muvaffakiyetle çalışır. Şimdiki parti başkanının doğru, namuslu bir adam olmakla beraber yavaş tabiatlı oluşu, Konyalı bulunuşu onu ve partiyi muvaffakiyetsizliğe sürüklüyor" (BCA, 490-01-678-294-1/158).

Bu cümlelere karşı, son seçimde partinin kazandığını gösteren ve Konya'da kuvvetli olduğunu söyleyen Dr. Uludağ'a: "Hayır, dedi, seçimde kazanan hükümettir. Eğer parti ile hükümet ayrı ayrı hareket etselerdi partinin kazanamadığı görülürdü. Kuvveti, parti teşkilatının mükemmeliyetinde ve partinin çalışmasında görmek hatalıdır. Hakikat halkın hükümeti, haklı olarak sevmesindedir. Parti buralarda kendiliğinden bir şey kazanmış değildir." Denmiştir (BCA, 490-01-678-294-1/158-159).

Bütün bunlarla birlikte, dedikodudan ve kendilerini başkasından üstün görme tavırlarından vazgeçilerek, parti program ve tüzüğü doğru anlaşılmalıdır. Haksız bir benlik taşımaktan kaçınmalıdır.

F.Halkevleri

"Konya'da halkevi ile ilgilenmek hatta medeniyet tarihimiz, karşılıklı sevgi ... gibi birkaç mevzu etrafında konferans vermek, ayrıca da konuşmalar yaparak halkın ve münevverlerin dileklerini ve düşüncelerini öğrenmek ve bunları münakaşa etmek istedimse de buna muvaffak olamadım" diyen Dr. Uludağ, bunun sebebini, "halkevinde mevsimin yaz olması dolayısıyla toplanmalar yapılamadığı karşılığını aldım" cevabını verecektir (BCA, 490-01-678-294-1/159).

Konya'dan geçen üniversitelilerle, partililerle ve halkevi üyeleriyle birlikte bir çay şöleninde, "diyevinde", Dr. Uludağ, yurt sevgisi ve yurda hizmetten bahsetmiştir (BCA, 490-01-678-294-1/159).

Akşehirli, memleketlerinde bir halkevi istemektedirler. Burada lazım gelen her şey hazırlanmıştır. Bu istekleri yerinde bulduğunu söyleyen Dr. Uludağ, Akşehir'deki münevverlerin buradaki kurağı faydalı şekilde yaşatabileceklerine inandığı için bunu Genel Sekreterliğe bildirmekten sevinç duyduğunun altını çizmiştir (BCA, 490-01-678-294-1/159-160). Adnan Menderes de raporunda aynı düşünceleri paylaşmış, Halkevi açılmadan açılmış gibi faaliyetlerin olduğundan bahsetmiştir.

G. Diğer Hususlar

Dr. Uludağ'ın dikkat çektiği diğer hususlar ise şu şekilde sıralanabilir (BCA, 490-01-678-294-1/160-167):

1. Halkın asına karışmalıdır.
2. Karamanlılar ovanın sulanmasını istemektedirler. Bu konuda devletin çalıştığı ifade edilmiş, tayyare yardımı üzerinde dikkatle durulmuştur.
3. Akşehir ve Ilgın arasındaki köylerde kıtlıktan bahsedilmiş, köylü tohumluklarını yeme noktasına gelmiştir.
4. Çiftçiler, borçlarının taksitlendirilmesinden memnundurlar. Bu konuda köylünün bilgisi olmadığından, bankadan para almaktan çekinmektedirler.
5. Köylüler, ellerinden alınan toprakların kendilerine verilmesini beklemektedirler. Hükümet köylüye mutlaka toprak vermelidir.
6. Konya ovasının sulanması meselesi vardır.
7. Yolsuzluk işine karşına insanlara kurumlarda yer verilmemelidir. Devletin propagandasını yapacak insanlar güvenilir olmalıdır ki, millet inansın. Tayyare yardımı da böyle çözülebilir.
8. Devlet, çimento, tuz, şeker fiyatlarını indirerek halkın muhabbetini kazanmıştır.
9. Tarım enstitüsünün hazırladığı öğrenilen yeni tip buğdayın, en önce kuraklık yaşayan köylere dağıtılması istenmektedir.
10. İlin her tarafında küçük sanatlar vardır. Bununla birlikte fabrikaların yapılması iyi olacaktır.
11. Anadolu'da Türklerin kendi medeniyetlerini gösteren eserler korunmalı yıkılmasına müsaade edilmemelidir. Ereğli'de kervansaray, Akşehir'deki Selçuklu Bizans stilleri, Karaman'daki Nefise Sultan Medresesi.
12. İnkılap Müzesi, İstiklal Harbinde Garp Cephesi karargâhı olan ve General İsmet İnönü tarafından kullanılan binanın inkılap müzesi olma fikri çok iyidir.

Netice olarak Dr. O. Ş. Uludağ, şu tespitleri yapacaktır:

1. Hükümet her yerde, her sınıf halk üstünde hürmet kazanmıştır. Ve herkes hükümetin durumundan, gidişinden memnundur.
2. Partililer bazı yerlerde kendilerini, devlet adamlarının işlerin, kontrol etmek selahiyetinde olduklarını sanıyorlar. Sayılı şahısların bu görüşleri halk üstünde de fena tesirler gösteriyor.
3. Tayyare işleri için iyi propaganda yapılmamıştır¹⁰.
4. Bazı köylerde kıtlık vardır, tohumluk verilmesi gereklidir.

V. KONYA BÖLGESİ MÜFETTİŞİ KIRKLARELİ MEBUSU ŞEVKET ÖDÜL'ÜN 1940-41 YILLARINA AİT TEFTİŞ RAPORU HAKKINDA

CHP Genel Sekreterliğine verilmiş olan rapor CHP Genel Sekreterliğince, 11 Ağustos 1942 tarihinde işleme alınmıştır. 1 Temmuz 1942 tarihli Rapor, Genel Sekreterlik adına Zonguldak Mebusu Halil Türkmen tarafından, Konya CHP Vilayet İdare Heyeti Reisliğine gönderilmiştir. Konya Vilayeti İdare heyetinden müfettiş tarafından "işaret olunan eksikliklerin bir an evvel tamamlanmaları" istenmiştir (BCA, 490-01-678-294-1/22) Buna göre, Konya Vilayeti'nin umumi vaziyetiyle ilgili raporda dikkat çekilen hususlar şu şekildedir (BCA, 490-01-678-294-1/23-24):

A. Konya Vilâyet İdare Heyeti

¹⁰ Tayyare yardımıyla halkın bilinçlendirilmediği ve bu yeterli yardımın yapılamayacağı durumunu Bahire Bediz'de merkeze bildirmiştir. Bk. BCA, 490-01-678-294-1/169.

Aza yardım paralarını tahsilde ocaklardan başlayarak bütün heyetler lazım olduğu kadar faydalı ve verimli olamıyorlar. Teşkilatın hiç birisi kendi kâtip ve hademesini yaşatamıyor.

Ş. Ödül'ün yukarıda dikkat çektiği bu husus, 1935'de Adnan Menderes tarafından sürekli altı çizilen bir konu olmuştur.

B.Beyşehir Kazası İdare Heyeti

Toplantıları muntazam sayılabilir fakat hiçbir iş yapamamışlardır. Aza yardım paraları asla tahsil edilemiyor. Evvelki raporlarda da işaret ettiğim gibi bu kazada parti kayıtları geliş güzel yapılmıştır. Yeni baştan her ocağı görüp elemedikçe ve kayıtlı azaya partili olduğu öğretilmedikçe işlerin yürüyeceğini zannetmiyorum.

Aza kayıt muameleleri son zamanlarda nizama uygun yapılmaktadır. Ancak evvelleri adeta nüfus kayıtlarından kopya edilmiş ve bu sebeple aza mevcudu çok yüksek gösterilmiştir. Tetkik ve tenkise muhtaçtır.

C.Bozkır Kazası İdare Heyeti

Toplantıları muntazam fakat kararlarını derhal imza etmiyorlar. İdare heyetine bırakılan vazifelerden bilhassa aza yardım paralarını tahsil edemiyorlar. 12 Lira kâtip, 8 lira hademe aylığını dahi veremiyorlar.

D.Çumra Kazası İdare Heyeti

Toplantıları ara sıra intizamı kaybediyor. İdare heyetine bırakılan vazife ve mecburiyetleri kısmen yapıyorlar. Aza yardım paralarını tahsilden ihmalleri ziyadedir.

Aza kayıtları her defa işaret ettiğim gibi eskiden pek geliş güzel yapılmıştır. Tetkik ve tensika muhtaçtır.

E.Ermenek Kazası İdare Heyeti

Vazife ve mecburiyetleri tam yapamıyorlar. Bilhassa aza yardım paralarını hiç tahsil edemiyorlar. Eski kâtiplerinin 100 lira alacağını hâlâ ödemedikleri gibi şimdiki kâtiplerinin 20 lira aylığını beş aydır verememişlerdir.

F.İlgın Kazası İdare Heyeti

İdare heyeti reisi Sabri Baran askere alındığı için toplantıları intizamlı olamamıştır. Vazife ve mecburiyetler de iyi yapılmamıştır.

G.Karapınar Kazası İdare Heyeti

Halkın hepsi senenin yarısından fazlasını yaylalarda geçirdikleri için yaz günlerinde toplantıları intizamını kaybetmektedir. İdare Heyetine bırakılan vazife ve mecburiyetler de ifade aciz ve zaafı görülmemektedir.

H.Hadim Kazası İdare Heyeti

Haftalık toplantıları kış ve karlı günlerde intizamlı olamamıştır. Nizamnamenin idare heyetine bıraktığı vazife ve mecburiyetleri ifaya çalışıyorlarsa da taam yapamıyorlar.

Buraya kadar verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere idare heyetlerinde genel olarak sıkıntı vardır.

I. İlçelerle İlgili Büro Şefliklerine Verilen Bilgiler

CHP Genel Sekreterliğinden Büro IV. A Şefi Elazığ Mebusu Fethi Altay, Şevket Ödül'ün 1 Temmuz 1942 tarihli raporuyla ilgili Büro Şefliklerine (1-8), şu bilgileri vermiştir (BCA, 490-01-678-294-1/25-27):

Akşehir Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar duyulmamaktadır.

Beyşehir Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar işitilmemektedir.

Cihanbeyli Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar işitilmiyor.

Çumra Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar duyulmamaktadır.

Ereğli Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar işitilmemektedir.

Ermenek Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar işitilmemektedir.

İlgın Kazası: Muzır ve menfi duygu taşıyanlar görülüp işitilmemektedir.

Karaman Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar işitilmemektedir.

Kadınhanı Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar işitilmemektedir.

Karapınar Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar işitilmemektedir.

Hadim Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar duyulmamaktadır.

Seydişehir Kazası: Muzır ve menfi cereyanlar duyulmamaktadır.

Yukarıda verilen olumsuz cereyanların olmadığı yönündeki tespitler, 1935 yılı Adnan Menderes'in tespitleri ile aynı yöndedir.

İ. Konya İdare Heyeti ve İlçelerdeki Durum

Yukarıda görüldüğü gibi olumsuz cereyanlarla ilgili ilçelerin genelinde bir sıkıntı görülmemektedir. CHP Konya Bölge Müfettişi Kırklareli Mebusu Şevket Ödül'ün Konya ile ilgili raporunun diğer kısımlarına bakıldığı zaman Konya Vilayeti Parti İdare Heyeti isimleri verildikten sonra şu tespitler yapılmıştır (BCA, 490-01-678-294-1/28):

Reis: Halis Ulusan-Elektrik Şiketi Müdürü,
Aza: Şehime Güven-Öğretmen Mustafa Güven'in eşi,
Aza: Dr. Rifki Tuygan-Serbest Doktor
Aza: Lütfi Onat- Avukat
Aza: Necati Sılay-Sarraf
Aza: Dr. Faik Muhsin Dünder-Belediye Reisi
Aza: Hulki Karagülle-Avukat, Baro Reisi
Aza: Tahir Mihçici-Avukat
Aza: Mümtaz Ataman-Avukat

İdare Heyeti azasından Ferit Uğurlu'nun ölümü üzerine yedek azadan Mümtaz Ataman heyete alınmıştır. Bu arkadaşların hepsi halkın mühim bir kısmı tarafından sevilme ve itimat edilmektedir.

İçlerinde parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerinde fazla iş bulduranlar mevcut değildir.

İdare heyeti azası, karşılıklı sevgi ve güvenle birbirlerine bağlanmış görünmektedir.

Hükümet âmir ve memurlarıyla Parti teşkilatı arasında iş ve fikir birliği tamam değildir. Bu iki teşkilatın birbirini tamamlayıcı birer birlik oldukları hakikatı maalesef layıkıyla anlaşılmamıştır. Partiye ait müracaatların Vali tarafından daima menfi ve haşin karşılandığından arkadaşlar müşteki ve mustarıptiler.

Parti Prensiplerinin halka yayılması hususundaki çalışmaları hızlı ve semereli değildir.

Bu tespitlerden sonra diğer hususlar rapora şu şekilde yansımıştır (BCA, 490-01-678-294-1/28-29):

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre olmamıştır. Geçen kongrede ileri sürülen dileklerden henüz hiç biri yerine getirilmemiştir. Takip olunmaktadır.

İç Çalışmaları: En az haftada bir toplanıyorlar. Kararlarını derhal yazıp imza ediyorlar. Nizamnamenin idare heyetine bıraktığı vazife ve mecburiyetleri ifaya gayret ediyorlar. Fakat, aza yardım paralarını tahsilde ocaklardan başlayarak bütün heyetler lazım olduğu kadar faydalı ve verimli olamıyorlar. Teşkilatın hiçbirisi kendi kendi kâtip ve hademesini yaşatamıyor.

Aza kayıt muameleleri her kazaya ait raporlarda işaret olunmuştur.

Birinci raporda bahsedilenden başka yoklama olmamıştır.

Parti namzedi olan Belediye ve umumi meclis azası gerçi halk nazarında iyi tanınmış insanlardır. Fakat içlerinde ideal çalışma bakımından pek az kimse vardır. Bilhassa meclisi umumi keyfiyet bakımından çok geridir.

Parti Dışındaki Teşekküller: Hayır müesseselerine karşı halkın sevgi ve yardımı günden güne artmaktadır.

Gizli ve aşikâr olarak sınıfçı, zümreci ve beynelmilelci cereyanlara kapılanlar ve partiye karşı menfi duygu taşıyanlar duyulmamaktadır."

Konya ile ilgili raporda Netice olarak şu tespitler yapılmıştır (BCA, 490-01-678-294-1/29): "Parti işlerimiz Vilayetin her yerinde geçen seneye bakarak ilerleme göstermemişlerdir. Bunda, dünya durumunun üzücü tesirleri olmakla beraber yurttaşlarda maişet, tüccar sınıfında da fazla menfaat ve kazanç hırslarının huzlanmış olması başlıca sebep olarak göze çarpmaktadır.

Parti alaka sevgisi vilayet ve kaza merkezlerinde sayılı arkadaşlardan ötesine hele köylere yayılamamıştır. Esasen parti prensiplerini yaymak ve sevgi yaratmak hususundaki çalışmalar Hükümet amir ve memurlarıyla iç ve işbirliğinin tamamlanması yüzünden verimli olamamaktadır."

Diğer kurum ve gelişmelerle ilgili tespitler şu şekildedir (BCA, 490-01-678-294-1/29-30):

Merkez Kaza Parti İdare Heyeti: Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası halkın mühim bir ekseriyeti tarafından sevilen ve tutulan arkadaşlardır.

İçlerinde parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerinde fazla iş bulduranlar yoktur. İdare heyeti azası birbirlerini sevip saymaktadırlar. Hükümet âmir ve memurlarıyla işbirliği Vilâyet idare heyeti temine çalışıyor.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre olmamıştır. Geçen kongreden kalan dilekler takip olunmaktadır.

İç Çalışmaları: Toplantıları intizamlıdır. Karar verdikçe yazıp imza etmektedirler. İdare heyetine bırakılan vazife ve mecburiyetleri ifaya gayret gösteriyorlar.

Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun yapılmakta ve kıymetli yurttaşların partiye alınmalarına çalışılmaktadır.

Halkevi: Vilâyet raporunda bildirilmiştir.

Akşehir Kazası Parti İdare Heyeti: Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası muhitlerinde halkın ekseriyeti tarafından sevilen ve sayılan arkadaşlardır. Aralarında parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerinde fazla iş bulduranlar mevcut değildir. İdare heyeti azası arasında tam bir muhabbet ve samimiyet mevcut değildir. Hükümet memurlarıyla teşkilatımız arasında iş ve fikir birliği mevcut sayılmaz. Gerçi kaymakam parti işlerine yardım etmek istiyorsa da aciz ve zafı sebebiyle faydalı olamıyor. (I ve II'inci Büroya yazıldı).

İdare heyeti azasının parti prensiplerini halka yaymak hususundaki çalışmaları nokсандır.

Bu teftiş devresinde Kongre yapılmamıştır.

İç Çalışmaları: En az haftada bir toplanıyorlar. Kararlarını verdikçe yazıp imza ediyorlar. Nizamnamenin idare heyetine bıraktığı vazife ve mecburiyetleri ifaya çalışıyorlar. Aza kayıt muameleleri nizama uygun yapılmıştır. Kıymetli yurttaşlar partiye alınmışlardır.

Yoklama İşleri: Parti namzedi olan belediye azası arasında geçimsizlik ve ayrılık vardır. Umumi Meclis azası köylülerdir. Köylüler kendilerini seviyor fakat şehirliler kazalarını temsil edecek kabiliyette görmüyor ve sevmiyorlar.

Parti Dışındaki Teşekküller: Hayır müesseselerine karşı halkın alâka ve yardımı görülüyor.

Burada raporda bahsi geçen Beyşehir, Bozkır, Cihanbeyli ve diğer kazalara dönük tespitler ise şu şekilde yapılmıştır (BCA, 490-01-678-294-1/30-34):

Beyşehir Kazası Parti İdare Heyeti: Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası halk tarafından sevilen ve güvenilen arkadaşlardır. İşlerinde Parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerinde fazla iş bulduranlar mevcut değildir. İdare heyeti azası arasında karşılıklı sevgi ve güven vardır. Hükümet memurları parti ve Halkevine karşı pek kayıtsız ve saygısızdırlar. Kaymakam alakadar olmak ve yardım etmek istiyorsa da semereli olamıyor. Parti prensiplerini yaymaya çalışmıyorlar.

Kongreler: Bu teftiş döneminde kongre olmamıştır. Dileklerden hiçbirisi neticelenmemiştir. Takip olunmaktadır.

İç Çalışmaları: Toplantıları muntazam sayılabilir. Fakat hiçbir iş yapamamışlardır. Aza yardım paraları asla tahsil edilemiyor. Evvelki raporlarda da işaret ettiğim gibi bu kazada parti kayıtları gelişi güzel yapılmıştır. Yeni baştan her ocağı görüp elemedikçe ve kayıtlı azaya partili olduğu öğretilmedikçe işlerini yürüyeceğini zannetmiyorum.

Aza kayıt muameleleri son zamanlarda nizama uygun yapılmaktadır. Ancak, evvelleri adeta nüfus kayıtlarından kopye edilmiş ve bu sebeple aza mevcudu çok yüksek gösterilmiştir. Tetkik ve tenkise muhtaçtır.

Yoklama yapılmamıştır.

Parti namzedi olan belediye azası aralarında geçimsizlik ve sevgisizlik ziyadedir. Bu belediye intihabında epey mücadele olacağı muhakkaktır. Umumi meclis azası, muhitlerinde sevilen ve güvenilen insanlardır.

Bozkır Kazası Parti İdare Heyeti: Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası çokluğun sevip saydığı insanlardır. Parti nüfuzunu istismar eden ve üzerinde fazla iş bulduran mevcut değildir. İdare heyeti azası birbirlerine bağlıdırlar. Hükümet amir ve memurlarıyla teşkilatımız arasında işbirliği evvelce iyi idi, şimdi bozulmuştur. Çünkü kaymakam ilgisizdir. Parti prensiplerini yaymakta ihmalleri vardır.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre olmamıştır. Dilekler takip edilmektedir.

İç Çalışmaları: Toplantıları muntazam fakat kararlarını derhal imza etmiyorlar. İdare heyetine bırakılan vazifelerden bilhassa aza yardım paralarını tahsil edemiyorlar. 12 Lira kâtip, 8 lira hademe aylığını dahi veremiyorlar.

Aza kayıt muameleleri nizama uygun yapılmamış ve kıymetli yurttaşlar partiye alınmıştır. Yoklama yapılmamıştır. Parti namzedi olan umumi meclis ve belediye azası halkın sevgi ve güvenini taşımaktadırlar.

Cihanbeyli Kazası Parti İdare Heyeti: Heyette değişiklik yoktur. Her birisi halkın sevgi ve itimadını taşımaktadırlar. Aralarında parti nüfuzunu istismar edenler ve fazla iş alanlar yoktur. İdare heyeti azası karşılıklı muhabbet ve itimat duygularıyla birbirlerine bağlıdırlar. Hükümet, âmir ve memurlarıyla iş ve fikir birliği iyi derecededir. Parti prensiplerini yaymak hususunda bilhassa idare heyeti Reisi Ali Fuat Belgin iyi çalışmaktadır.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre yapılmamıştır. Eski dilekler takip olunmaktadır.

İç Çalışmaları: En az haftada bir toplanıyorlar. Karar verdikçe yazıp imza ediyorlar. Vazife ve mecburiyetleri ifaya gayret gösteriyorlar. Aza kayıt muameleleri nizama uygun yapılmıştır. Kıymetli yurttaşlar partiye alınmışlardır. Yoklama yapılmamıştır. Parti namzedi olan belediye ve umumî meclis azası halkın sevdiği ve güvendiği insanlardır.

Parti Dışındaki Teşekküller: Hayır müesseselerine karşı halkın ilgi ve yardımı görülüyor.

Çumra Kazası Parti İdare Heyeti: Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası halkın çoğu tarafından sevilen ve güvenilen insanlardır. Parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerinde fazla iş bulduranlar yoktur. İdare Heyeti azası birbirlerine bağlıdırlar. Hükümet âmir ve memurlarıyla işbirliği iyi derecededir. Parti prensiplerini yaymaya çalışıyorlarsa da bu çalışmaları tam değildir.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre olmamıştır.

İç Çalışmaları: Toplantıları ara sıra intizamını kaybediyor. İdare heyetine bırakılan vazife ve mecburiyetleri kısmen yapıyorlar. Aza yardım paralarını tahsilden ihmalleri ziyadedir. Aza kayıtları her defa işaret ettiğim gibi eskiden pek geliş güzel yapılmıştır. Tetkik ve tensika muhtaçtır. Lâkin bunu yapacak paraları ve katipleri yoktur. Yoklama yapılmamıştır. Parti namzedi olan Belediye ve umumi meclis azası halkın sevgi ve itimadını kazanmış insanlardır.

Ereğli Kazası Parti İdare Heyeti: Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası muhitlerinde az çok sevilmiş arkadaşlardır. Sevmeyenler de vardır. Muhakkak olan bu heyetin Ereğli'de teşkili mümkün olan heyetlerin en kuvvetlisidir. Parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerinde fazla iş bulduranlar yoktur. İdare heyeti azası birbirlerine bağlı ve sadıktırlar. Hükümet amirleriyle teşkilatımız arasında işbirliği hasıl olmuştur. Parti prensiplerinin yayılmasındaki çalışmaları verimsiz kalmaktadır.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre olmamıştır.

İç Çalışmaları: Toplantıları muntazamdır. Kararlarını vaktinde yazıp imza ediyorlar. Vazife ve mecburiyetleri ifaya çalışıyorlar. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun yapılmış ve kıymetli yurttaşlar partiye alınmıştır. Yoklama yapılmamıştır.

Parti Dışındaki Teşekküller: Hayır cemiyetlerine karşı ilgi ve yardım vardır.

Ermenek Kazası Parti İdare Heyeti: İdare heyetinden Hüseyin Çetin memur olarak ayrılmış, yerine yedekten Fehmi Özkan çağırılmıştır. Bu heyet halkın çoğu tarafından sevilen ve güvenilen arkadaşlardan mürekkeptir. İçlerinde parti nüfuzunu istismar edenler ve nizamnameye aykırı olarak fazla iş alanlar mevcut değildir. İdare Heyeti azasında tam bir tesanüt yoktur. Hükümet amir ve memurlarıyla teşkilatımız arasında iş ve fikir birliği yine bozulmuştur. Kaymakam tecrübesiz bir genç öteki memurlar umumiyetle parti ve halkevine karşı kayıtsız ve saygısızdırlar. Parti prensiplerini yaymak hususundaki çalışmaları zayıftır.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre yapılmamıştır.

İç Çalışmaları: Haftalık toplantıları intizamlıdır. Karar verdikçe yazıp imza etmektedirler. Vazife ve mecburiyetleri tam yapamıyorlar. Bilhassa aza yardım paralarını hiç tahsil edemiyorlar. Eski katiplerinin yüz lira alacağını hâlâ ödemedikleri gibi şimdiki katiplerinin yirmi lira aylığını beş aydır vermemişlerdir. Aza kayıt muameleleri nizama uygun yapılmış ve kıymetli yurttaşları partiye almışlardır. Yoklama olmamıştır.

Parti namzedi olan umumî meclis ve belediye azası halkın bir kısmı tarafından sevilmemekte ise de oraya göre belediye meclisi teşkili mümkün heyetin en iyisi sayılabilir. Umumî meclis azası bu itibarla kuvvetli değildirlar.

Parti Dışındaki Teşekküller: Hayır müesseselerine karşı halkın yardım hisleri artırılmaktadır.

İlgın Kazası Parti İdare Heyeti (BCA, 490-01-678-294-1/34-35): Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası halkın çoğu tarafından sevilip sayılan arkadaşlardır. İçlerinde parti nüfuzunu istismar edenler ve fazla iş alanlar mevcut değildir. İdare heyeti azası karşılıklı itimat duygularıyla bağlıdırlar. Hükûmet amir ve memurlarıyla iş birliği yapılmaktadır. Parti prensiplerini yaymaya lazım olduğu kadar çalışmıyorlar.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre yapılmamıştır.

İç Çalışmaları: İdare Heyeti Reisi Sabri Baran askere alındığı için toplantıları intizamlı olmamıştır. Vazife ve mecburiyetler de iyi yapılmamıştır. Sabri Baran terhis edildiği için işlerin düzeleceğini umarım. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun yapılmıştır. Kıymetli yurttaşların hepsi partiye alınmışlardır. Birinci teftiştten sonra yoklama yapılmamıştır. Parti namzedi olan belediye be umumî meclis azası, muhitlerince sevilen arkadaşlardır.

Karaman Kazası Parti İdare Heyeti (BCA, 490-01-678-294-1/35): Heyette değişiklik yoktur. Arkadaşlardan her biri muhitlerinde kazandıkları sevgi ve güven bağlarını kuvvetlendirmeğe çalışmaktadırlar. Parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerlerinde fazla iş bulunduranlar yoktur. İdare heyeti azası arasında karşılıklı sevgi ve itimat mevcuttur. Belediye reisi ile diğer aza arasında bir soğukluk hasıl olmuşsa da şimdilik zail olmuştur. Hükûmet âmir ve memurlarıyla işbirliği yapılmaktadır. Parti prensiplerini yaymaya çalışıyorlar.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre olmamıştır.

İç Çalışmaları: Haftalık toplantıları muntazamdır. Kararlarını verdikçe yazıp imza etmektedirler. Vazife ve mecburiyetleri ifaya gayret ediyorlar. Aza kayıt muameleleri nizama uygun yapılmış ve kıymetli yurttaşlar partiye alınmışlardır. Yoklama yapılmamıştır. Parti namzedi olan umumi meclis azası ekseriyet itibarıyla halkın sevgi ve itimadını kazanmış arkadaşlardır.

Parti Dışındaki Teşekküller: Hayır cemiyetlerine karşı halkın ilgi ve yardımı vardır.

Kadınhanı Kazası Parti İdare Heyeti (BCA, 490-01-678-294-1/35): İdare heyeti azası halkın sevdiği ve itimat ettiği arkadaşlardır. İçlerinde parti nüfuzunu istismar edenler ve üzerlerinde fazla iş bulunduranlar yoktur. İdare heyeti azası birbirlerine karşı sevgi ve saygı beslemektedirler.

Hükûmet âmir ve memurlarıyla işbirliği mevcuttur.

Parti prensiplerini yaymaya çalışıyorlar.

Kongreler: Bu teftiş devresinde kongre olmamıştır.

İç Çalışmaları: Toplantıları muntazamdır. Karar verdikçe yazıp imza etmektedirler. Vazife ve mecburiyetleri yerine getirmeye gayret ediyorlar. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun yapılmaktadır. Kıymetli yurttaşlar parti dışında bırakılmamaktadır. Yoklama yapılmamıştır. Parti namzedi olan belediye ve umumî meclis azası halkın emniyet ve itimadını taşıyan insanlardır.

Parti dışındaki teşekküller: Hayır müesseselerine karşı halkın sevgi ve yardımı görülmektedir.

Karapınar Kazası Parti İdare Heyeti (BCA, 490-01-678-294-1/36): Heyette değişiklik yoktur. İdare heyeti azası muhitin sevdiği ve güvendiği arkadaşlardır. İçlerinde parti nüfuzundan istifade edenler ve üzerinde fazla iş bulunduranlar yoktur.

İdare heyeti azası birbirlerine muhabbetle bağlıdırlar. Hükûmet memurlarıyla teşkilatımız arasında işbirliği yapılmaktadır. Parti prensiplerini yaymaya çalışmıyorlar. Çalışmalar bile muvaffak olamazlar. Çünkü içlerinde bilgili ve görgülü adam yoktur. Bununla beraber o memleketin en iyi insanlarıdır.

İç Çalışmaları: Halkın hepsi senenin yarısından fazlasını yaylalarda geçirdikleri için yaz günlerinde toplantıları intizamını kaybetmektedir. İdare heyetine bırakılan vazife ve mecburiyetleri de ifada aciz ve zaafı görülmektedir. Aza kayıt muameleleri nizama uygun yapılmış ve kıymetli yurttaşlar parti dışında kalmamıştır.

Yoklama yapılmamıştır. Parti namzedi olan belediye ve umumî meclis azası halkın sevgi ve güvenini taşıyan insanlardır.

Parti Dışındaki Teşekküller: Hayır müesseselerine karşı halkın ilgi ve yardımı görülmektedir.

Hadim Kazası İdare Heyeti, Seydişehir Kazası İdare Heyeti azaları halkın muhabbet itimadını kazanmış kişilerden oluşmaktadır. Seydişehir İç Çalışmaları kısmında, "İdare heyeti reisi Hasan Baran, işi ve ticareti dolayısıyla çok günlerini hariçte geçirmekte ve toplantılarda muntazaman bulunmamakta ise de

azadan Remzi Demirok, işleri görmeye ve düzenlemeye bütün gayretiyle çalışıyor. Nizamnamenin idare heyetine bıraktığı vazifelerin ifasına da gayret ediliyor" (BCA, 490-01-678-294-1/37).

Yukarıdaki tespitlere bakıldığı zaman genel olarak parti teşkilatı ile ilgili görünüm ortaya konmuştur. İlçelerde genelde sevilen kişiler partinin önüne getirilmeye çalışılmıştır.

SONUÇ

CHP'nin Konya ile ilgili teftiş ve gezi raporları, İkinci Dünya Savaşı'na giden yolda ve savaş yıllarında gerçekleşmiştir. Dünya ekonomik krizinden sonra 1930'lu yıllar Türkiye'de devletçi ekonominin uygulandığı seneler olmuştur. CHP'nin tek parti süreciyle birlikte, iktidar olarak Türkiye'deki siyasi gelişmeleri yakından takip ettiği senelerdir. Çünkü inkılapların yerleşmesi CHP açısından ana meselelerden birisidir.

Konya merkez ve ilçelerle ilgili Aydın Milletvekili Adnan Menderes'in 1935 teftiş raporu, Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ'ın yine aynı tarihli gezi raporu ve 1940'ların başındaki Kırklareli Milletvekili ve Konya Bölge Müfettişi olarak Şevket Ödül'ün teftiş raporlarına bakıldığı zaman, öncelikli olarak Konya yöresinin kurumsal anlamda siyaset felsefesini tam benimseyemediği görülmektedir. Özellikle ilçelerde genel olarak parti tüzüğü'nün tam olarak uygulanmadığı konusu dikkat çekmektedir. Üyelerden yardım paralarının toplanamaması tüm raporlarda ayrıca altı çizilen bir husus olmuştur. Ya da kongrelerin tüzüğe uygun yapılmadığı veya toplanan yardım paralarında kötü amaçlı kullanımlar olduğu söz konusudur. Ancak, Konya'da üyelerden yardım toplanamamasının ana nedeni yoksulluktur. Bazı İlçelerde düzenli yardım toplanabilmiştir, ancak bunların sayısı 2 ya da 3'tür. Gerek merkezde, gerek ilçelerde ise, her ne kadar raporlarda, siyasi otoriteyi zarar verici durum yok dense de, inhisarcılık vardır. Parti içi kişisel çıkara dayalı muhalefetin, güçlü mahiyette şekillendiği görülmüştür. Bu durum ise, özellikle CHP'den ayrılarak Demokrat Parti'yi kuran Adnan Menderes açısından, halk nezdinde çıkış noktasında bir zemin olarak görülmelidir. Çünkü Adnan Menderes, Anadolu'da farklı illerde müfettiş olarak görev almıştır. 1935 yılında Konya'dan sonra teftiş ettiği yer Antalya olmuştur.

Raporlardan anlaşılacağı üzere Konya yöresinde tarım açısından kuraklığın etkili olduğu, ayrıca ulaşım da ilgili olarak yol ve Konya Ovasının sulama sorunları olduğu görülmektedir. Yine Tayyare yardımı konusunda olduğu gibi CHP'nin kırsal kesimde tam olarak halkı bilinçlendirmeye dönük propaganda faaliyetlerinde eksik kaldığı konusu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte CHP'nin kontrol mekanizmasını iyi çalıştırdığı anlaşılmaktadır. Yine yapılan raporlardan anlaşılacağı üzere Konya yöresi siyasi yapılanmasında görev alan kişilerin, çıkar eksensiz çatışmalarında genel ifadeyle, siyasi bilincin ötesinde cahilce fevri yaklaşımların CHP teşkilatlarına zarar verdiği görülmektedir. Raporlardan dikkat çeken diğer bir husus ise, parti adına görev alan yöneticilerin, iktidarda olmanın vermiş olduğu avantajla makam ve mevkilerini kullanarak, ciddi anlamda maddi anlamda çıkar sağladıkları görülmektedir. Bu bağlamda akrabalık ilişkilerine dayalı parti görevlendirmeleri yapıldığı konusu da dikkat çekicidir. Ayrıca Konya yöresi CHP teşkilatlarında yukarıdan aşağı denetim faaliyetlerinin iyi seviyede olduğu söylenemez.

Konya yöresi bazı inkılapları benimseme de zorluk çekmiştir. Özellikle kılık kıyafetle ilgili konularda, gelenekselliğin etkisi sürmüş, kırsal kesimde bazı sorunlar yaşanmıştır. Ancak, Adnan Menderes'in dikkat çektiği gibi bu konuda ciddi problem yaşanmamıştır. Yine basın ve yayım faaliyetleri noktasında kırsal kesimde kurumsal etkinlik yoktur. Ancak gerek ulusal gerek yerel gazetelerin, sayıları az da olsa köylere kadar gittiği görülmektedir. Yine raporlardan anlaşılacağı üzere Konya yöresinin Selçuklu ve Türk-İslam tarihi eserleri açısından sahip çıkılması gereği ifade edilmiştir.

Konya'nın bazı ilçelerinde futbol kulüpleri oluşturulmuş, ancak tüm ilçelerde bu gelişme sağlanamamıştır. Özellikle Adnan Menderes'in raporlarına bakıldığı zaman CHP'nin gençlik politikalarını ön plana çıkarmaya çalıştığı görülecektir. Ancak, ödenek yetersizliği nedeniyle gerekli spor sahaları etkin olarak açılmamıştır. Yine gençlikle ilgisi daha çok kurulan ve halkın eğitimi açısından büyük öneme sahip olan Halkevlerinin, 1935 yılı itibarıyla gerekli çalışmaları yapamadığı ancak daha sonra etkinleşmeye başladığı görülmüştür.

Raporlardan anlaşılacağı üzere Belediyeler genel olarak borçludur ve Bankalar fonksiyonel olarak kullanılamamaktadır. Ya da parti ileri gelenleri bankaları şahsi çıkarları için kullanabilmişlerdir. Halkın, bankalarla ilgili bilgisi azdır.

Hükümetin çimento, şeker vs. temel ihtiyaç maddelerinde ucuzlatma işleri halka olumlu tesir yapmıştır. Ancak, Ereğli örneğinde olduğu gibi *ihtikar* olan yerlerde sıkıntı yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), 490-01-677-289-1

BCA, 490-01-678-294-1

Basılı Eserler

Armaoğlu, Fahir (1992). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*. C.1., Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Deringil, Selim (2015). *Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Durak, Gökhan (2014). Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı ve Halkevleri. Ankara: *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 8, Kış Dönemi.

Halkevleri Genel Merkezi (1971). *Halkevlerinin Doğuşu*. Ankara.

Kara, Adem (2006). *Cumhuriyet Döneminde Kalkınmanın Mihenek Taşı Halkevleri 1932-1951*. İstanbul: 24 Saat Yayıncılık.

Konya Halkevi (1933). *Konya Halkevi: Tanıtım Kitapçığı*. Konya.

Lewis, Bernard (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: TTK Yayınları.

Yavuz, Erdem (2004). *Yaygın Eğitim Kurumu Olarak Konya Halkevi ve Konya Halkevi Kültür Dergisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yılmaz, Durmuş ve Akhan, Süntar (2011). İlk Dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri 'Konya Halkevi Örneği'. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, sayı. 29, Bahar Dönemi.

Zorlu, Atilla (2004). *Türkiyede Halkevleri ve Konya Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Zürcher, Erik Jan (2009). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İnternet Kaynakları

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-52/konya-halkevi-tarih-kolu-calismalari-ve-konya-dergisi>